

چۆن دے توانین بریار له سهر ئه وه بدهین ئایا ئه م کولتووره کولتووری چاوه یان کولتووری گوئییه، چۆن دے توانین به و ئه نجامه بگهین ئایا ئه وانه ی به چا و ده یانبینین و ئه وه ی به گوئی ده یانبیستین به شیکن له و کولتووره ی که مرۆقایه تی لی پیکدیت؟ یان به چ شپوهیه که به و ئامانجه ده گهین که بزانی کام له رووداوه میژووویه کانی ده و روبه رمان چا و گوئی تییدا به شدار بووه و به چ شپوهیه که ئه و ده رته نجامه مان لا دروست ده بیت که بزانی چ راستییه که سه رچا وه که ی چا و گوئییه؟ چۆن بزانی کامیان راستترن، بینرا وه کان یان بیسترا وه کان؟ پیش ئه وه ی وه لامی هه موو ئه م پرسیارانه بدهینه وه، پیوسته به وردی له بنه چه و سه ره تاکانی پیکهاته بی روانین و بیسترتن ورد بینه وه. بریکی زۆر له لیکۆله ره وان له سه ر ئه وه ریکن که بیناری پیش بیستاری هاتوه، ئه وان بو به لگه ی ئه م قسه یه په نایان بر دو وه ته به ر دیارده کانی چا و ئه و شتانه ی له پیوه ندی به رده و امدا بوون له گه ل چا ودا، هه ر بو نمونه پیش سه ره له دانی زمان و دواندن مرۆف شپوازی ئامازه و دواندن ئامازه یی له گه ل یه کتیریدا به کار هیناوه، واته پیش ئه وه ی مرۆف هه ر کاریکی کرد بیت بو ده برین بزووتنی به کار هیناوه، ئه مه ش له گه ل چا ودا په یوه ست بووه، واته مرۆف به بینین ئه و ئامازانه توانیوتی له یه کتری بگات، ئه و شپوه ئامازانه ش له کۆمه لگایه که وه بو یه کیکی تر گۆراوه، لای کۆمه لگایه کی شپوه کانی ئامازه یی جهسته یی بووه و لای کۆمه لگایه کی تر ئامازه هه ستییه کان بووه، له بابته تی به کارهیتانی چا و هه ناسه و هه ست و سۆز.

یه که مین مرۆف بو ئه وه ی گوزارشت له ناخی خۆی

بیستاری و بیناری چا و گوئی

سه لاح هه سن پاله وان
(هۆلاند)

بکات په نای بردووه ته بهر وینه [یان نیـشانه وینه ییـه کان]، واته یه که مین مرۆڅ به وینه هه ولیداوه پرسیار له خوئی بکات، یه که مین مرۆڅ به شیوه و هیله کان هه ولئی ترساندن دوزمه کان خوئی داوه و نیچیره کان خوئی راوکردووه، له باره ی ژبان و سروشت و بوونه وه هه ولئی پیکه پینانی بوچوونیکي داوه، مرۆڅ که چاوی کردۆته وه شیوه ی بینیه نه ک بیستـن. گهر بیستبیتیشی نه و نه دی شیوه کان کاریگه ریبیان له سهر داناوه، نه و نه ده ننگه کان دایانه ناوه، مرۆڅی سهره تایی له سهر نه شکوت و مه نزلگه کان نیشانه ی نه و درندانه ی کیشاوه که لیتی ترساون، یان وینه ی نه و گیانله به رانه ی کیشاوه که پیروز و به ردار و پر به رکه ت بوون وینه کان دروست کردوون و هه لگرتوون، بویه شیوه و وینه و پیوه ندییه کان بینین و چاو و بیناری بو مرۆڅ سهره تایی ده ستپیتکردنی پیوه ندی بووه، ژماره یه کی زۆر له و سهرچاوانه ی که باس له مرۆڅی سهره تایی ده که نه، هه میش هه لسوکه وت و نه و شتانه یان لی ده گپینه وه که روویانداوه، ههر له پیوه ندییه بینارییه کانیه وه تا نه و کرداره بینارییه کانیه ی که کردوونی و نه نجامیداون.

که واته مرۆڅ له چاوه وه ده ستی پیکردووه، بو نه وه ی زیاتر له م راستییه دلنیابین بو شارستانیه کونه کان ده گه رپینه وه واته پیتش سه ره له دانی ئایینه ئاسمانیه کان. گهر پروانینه زۆریه ی شارستانیه کونه کانیه سهرده می ئینکا و سوهر و میسری و بابلیه کان ده بینین نه و سهرده مه مرۆڅ به رده وام له گه ل شته بینارییه کاندا سهرقال بووه، واته به رده وام هه ولیداوه شیوه به هه موو شتیک بیه خشیت، زۆربوونی نه خش و نیگار له په رستگا و له نیو کوژشک و له سهر ریتگا و رازاندنه وه ی پیشوماری ساختمان و بونیاده کان وایانکردووه چاو له پیوه ندییه کی به رده وامدا بیت، نه و به رده وامیه ی که پیتی ده وترئ گۆرینه وه، واته چاو هه روا له خوئی وه و به بی مه به ست ته ماشای نه و دیهن و نه خشه و وینانه ی نه کردووه، به لگو له گه لیدا هه ست و پروا و سوژی گۆریوه ته وه، واته به رده وام له گه لیاندا له دایه لۆگی چاودا بووه، چاو بو ته ماشاکردنی پروت پیوه ندی دانه مه زاندووه، به لگو په یامیکي گه یاندووه و په یامیکي دیکه ی وه رگرتووه، ههر بویه مه وده ی کوژشکه کانیه سوهر و دانانی ریتگاوبان و بیرکردنه وه له نوپترین شیوه کانیه بونیادسازی و بونیادانی باخچه ی

بابل و نه هه رامه کانیه میسر و سی کوچکه کانیه ئینکا بو نه وه بووه تا مرۆڅ به رده وام چاوپرکییان له گه لدا بکات، بو نه وه بووه تا مه سه له ی بینین و روانین و مه وداکانی ته ماشاکردن ده ولته مه ند و به رفرانترییت، بو نه وه بووه تا مرۆڅ له جوانی شیوه کان تیر بیت و چیتزی لی بینیت، ته نانه ت جوانکردنی په رستگاکان بو نه وه بووه تا جوانی و قه شه نگی به خواو په روه ردگار بدن، له هه مان کاتیشدا بو نه وه بووه تا رۆحی مرۆڅ له جوانیه کانیه نه و هه موو دیه نانه تیر بیت، بویه نه وه ی له و سهرده مه دا روویان ددها هه ول بووه بو ده ولته مه ندکردنی لایه نه کانیه بینین، ههر خودی شارستانیه کانیه نه و سهرده مه دیربانه به و هه موو جوانیانه ناو و ناویانگیان به دنیا دا بلاو ده کرده وه، ههر خودی هه ولئی شاو پاشاکانی نه و سهرده مه بو نه وه بووه تا مه زنتترین و گه وهرترین و نایابترین شیوه به مه مله که ته کانیه بیه خشن، راسته له ناخی نه و شته جوانانه شدا گه لیک شتی ناشرین روویان ددها له بابه تی چه وساندنه وه و کوشتن و سه رکوتکردن، به لام مرۆڅ به سیحری ته ماشاکردنیان ناگای له و هه موو تراژیدیانه نه ده ما، بویه نه و سهرده مه ش له گه ل خویدا کومه لی شیوه و نه زمی روانینه هینابوو، ههر له شیوه و دیهن و مه وداکان تا گۆرینه وه ی روانینه کان. پاش سهره له دانی زمان و گه شه کردنی شارستانیه کان مرۆڅ نه و شیوازانه ی به کارده هیتا که گه شه کردووتر بوون له تو مارکردنی سهر نه شکوت و شیوه کانیه درنده و په له وه ران، په نای برده بهر هه لکه نندن و په یکه ر که نه مه ش قوناغیکه تیییدا به رجه سه ته بوون ده ست پین ده کات، واته به رجه سه ته بوونی دیه نه کان له شیوه کانیه لاسایبکردنه وه ی فیگۆره کان.

به رجه سه ته بوون

ده توانین به رجه سه ته بوون له لای مرۆڅ له چه ند قوناغ و چه ند حاله تیکدا کو بکه بینه وه:

یه که م: به رجه سه ته بوونی شیوه زهینیه کان له شیوه ی ماته ریا لیدا.

دووم: به رجه سه ته بوونی شیوه ماته ریا لیه کانیه له شیوه ی دیکه دا واته له پیوه ندی و خوا په رستیدا.

سییه م: به رجه سه ته بوونی پیوه ندییه کان له هه لسوکه وتی ژیاندا.

که ده لپین به رجه سه ته بوون، واته گۆرانکارییه کان له

شیتوهی بینین و روانیندا، مرۆڤ له سه‌ره‌تادا شیتوهی ده‌بینی و لاسایی ده‌کرده‌وه، به‌لام پاشان ئەم بینینانه ده‌بوون به‌بابه‌ت و هه‌ست، له‌نیو زه‌ینیدا شیتوهیه‌کی پێ ده‌به‌خشین، ئەو شیتوهیه‌ش ورده‌ ورده‌ بوو شیتوهیه‌کی تر ده‌گۆران که‌ به‌ زۆری له‌ کاری

هونه‌رمه‌نداندا ره‌نگیان ده‌دايه‌وه. شیتوه‌کانی مرۆڤ له‌ شیتوهی نامه‌ئلوفا ره‌نگیان ده‌دايه‌وه وه‌ک وینه‌ی مرۆڤ به‌ که‌له‌سه‌ر شێر و به‌سه‌ر مرۆڤ، به‌ له‌ش گا و به‌ سه‌ر مرۆڤ، مرۆڤ له‌ شیتوهی مار و شێر و گورگ و.. تاد. هه‌موو ئەم ده‌رپرینانه‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی زه‌ینی مرۆڤ بوون، به‌ پیتی قوناغه‌کان گۆرانیان به‌سه‌ردا هاتوو، له‌ وینه‌ به‌جیماوه‌کانی ئەشکه‌وته‌کانی فه‌ره‌نسا هونه‌ریک هه‌بوو پیتی ده‌وترا هونه‌ری ئەشکه‌وته‌کان به‌ هۆی ئەو هه‌موو وینانه‌ی له‌سه‌ر دیواری ئەو ئەشکه‌وته‌کان ده‌کران، هونه‌ری بالیولیت که‌ به‌ چه‌ند قوناغی‌کدا دابه‌شکراوه‌ باس له‌ توانا‌کانی مرۆڤ ده‌کا له‌ ده‌رپرینی دیمه‌نه‌ بینارییه‌کاندا، له‌ ناوچه‌ی لوسیل له‌ باشووری ژماره‌یه‌کی زۆر له‌ وینانه‌ ده‌بینی که‌ میژوووه‌که‌یان بوو سه‌رده‌میکی زۆر ده‌گه‌رینه‌وه، ئەو وینه‌ به‌ره‌دینه‌ی له‌م ناوچه‌یه‌ ده‌زراونه‌ته‌وه‌ بوو میژووویه‌کی دووردریژ ده‌گه‌رینه‌وه‌و باس له‌ توانای مه‌زنی مرۆڤ ده‌که‌ن له‌ ده‌رپرینی هه‌ست و سۆزی، بو‌هه‌ر باس‌پێک و رووداوی وینه‌یه‌کی تایبه‌ت و به‌رجه‌سته‌بوونیکی تایبه‌ت ده‌بینی، به‌رجه‌سته‌ سێ گۆشه‌یه‌کان ئاماژهن‌ بوو سیکس و ئەو شیتوانه‌شی که‌ وینه‌ی گیانله‌به‌ری مه‌زن و به‌ توانا ده‌گه‌رینه‌وه‌ به‌رجه‌سته‌بوونی توانا سروشتی و ئابوورییه‌کانی مرۆڤ ده‌رده‌خه‌ن، که‌واته‌ له‌ میژووی مرۆڤدا شیتوه‌کان وه‌لامدانه‌وه‌ی شیتوه‌یی پرسیاره‌کانی مرۆڤ بوون.

به‌رجه‌سته‌بوون له‌لای مرۆڤی سه‌ره‌تایی ته‌نیا بریتی نه‌بووه‌ له‌ کێشانی شیتوه‌ی تایبه‌ت، به‌لکه‌و بریتی بووه‌ له‌ به‌رجه‌سته‌کردنی مه‌سه‌له‌یه‌ک، ئەویش له‌ رێگای وینه‌ و شیتوه‌ و هیل و په‌یکه‌ریکی تایبه‌ته‌وه، هه‌روه‌ک له‌سه‌روه‌ه ئاماژهمان‌ بوو کرد، ئەو باب‌ه‌تانه‌ی که‌ ده‌زراونه‌ته‌وه‌ مه‌به‌ستێکی بێرخوازی و ناوه‌کی له‌ پشت‌ه‌وه‌ بووه، هه‌روا له‌خۆیه‌وه‌ نه‌کێشراوه، وینه‌کان بوو ئەوه‌ بوون تا مه‌سه‌له‌یه‌ک به‌رجه‌سته‌ بکه‌ن بوو ئەوه‌ی له‌ پیتوه‌ندی له‌گه‌ڵ چاودا ئەو بۆچوونه‌ فه‌راهه‌م بێت که‌ مه‌به‌سته، بوو ئەوه‌ی

به‌که‌مین

مرۆڤ

بوو ئەوه‌ی

گوزارشت

له‌ ناخی خۆی بکات

به‌نای بر دووونه‌ به‌ر وینه

بزانێ ئەوه‌ی ده‌بینی ئاماژه‌یه‌ بوو ئەو رووداوه، کاتیک ئاسک ده‌بینی بێر له‌ جوانی و هێز بکاته‌وه، که‌ گا بینیی بێر له‌ به‌ره‌که‌ت و خێرو خیرات، یان به‌ بینینی مار چاوه‌روانی دوژمنیک به‌.

به‌رجه‌سته‌بوونی ئەم شیتوانه‌ له‌ زه‌یندا ده‌بێتته‌ هۆی گه‌ران به‌دووی ته‌وزیفکردندا، واته‌ ئەو وینه‌ی که‌ هه‌یه‌ وه‌کو ئاسک و گاو مار ده‌بن به‌ بێر و ئاییدا، بوو شیتوه‌یه‌ک له‌ ترس و خۆشحالی و کاره‌سات ده‌گۆرین، وا له‌ مرۆڤ ده‌که‌ن یه‌کیکیان بپه‌رستێ و ئەوی تریان به‌رده‌باران بکات، به‌ بینینی هه‌ر رووداویکی‌ش یه‌کسه‌ر ئەو حاله‌تانه‌ی بێر بکه‌وتته‌وه. واته‌ له‌ شه‌ردا مار و له‌ ژێتانیکی خۆشدا گا و له‌ بینینی سینگۆشه‌کانا سیکس.. تاد، به‌م شیتوه‌یه‌ شته‌کان له‌ خودی رووداوه‌کان به‌رجه‌سته‌ ده‌بن و له‌ ئەنجامی‌شدا ده‌بنه‌ هۆی هێنانه‌ کایه‌ی ئاکار و خووره‌وشتی دیکه‌وه.

لیتروه‌ ده‌توانین بلێین له‌م هه‌موو به‌رجه‌سته‌بوونانه‌دا مرۆڤ هێزی بینین و چاو و وه‌کو سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگ به‌کار ده‌هێنێ، له‌ کرداری بینیندا هه‌ول ده‌دا به‌راوردکارییه‌ک به‌کاربێنێ، واته‌ به‌راوردکاری له‌ نیتوان هه‌ر شیتوه‌یه‌ک که‌ هه‌یه‌ و له‌ نیتوان هه‌ر رووداویک که‌ روو ده‌دات، پاشان به‌راوردکاری له‌ نیتوان هه‌ر رووداویک که‌ روو ده‌دات و ئەوه‌ی له‌ زه‌ین و هه‌ستیدا دروست ده‌بن. له‌م هه‌موو پرۆسه‌یه‌دا چاو ئاماژه‌گییه‌کی زۆری هه‌یه، واته‌ هێزی بینین فه‌رمانه‌روایه، ئەم ئه‌رکه‌ی چاو تا سه‌رده‌مه‌ نزیکه‌کانی شارستانی نوێش هێزی خۆی به‌کارهێناوه‌و له‌ سه‌رده‌می گه‌شه‌کردنی کۆمه‌لایه‌تی و زالبوونی هێزی بیستیاریشدا جێگای له‌ق نه‌بووه.

رۆیشتن له‌ سه‌رده‌می بینینی ئاساییه‌وه

بوو بینینی رێکوپێک

وه‌کو له‌سه‌ره‌وه‌ ئاماژهمان‌ بوو کرد پاش هه‌موو ئەو پیتوه‌ندییه‌ ئاساییانه‌ی چاو له‌گه‌ڵ دیمه‌نه‌کان، له‌ سه‌رده‌می شارستانییه‌ مه‌زنه‌کاندا چاو هه‌ولیدا به‌ شیتوه‌یه‌کی دیکه‌ بروانیتته‌ شته‌ بینراوه‌کان، وه‌کو پێشتر باسمان‌ له‌ شارستانییه‌کانی ئینکا و سۆمه‌ر و بابلی و میسراییه‌کان کرد، مرۆڤ له‌و شارستانیانه‌دا هه‌ولیدا پیتوه‌ندییه‌ک به‌ریا بکات که‌ تایبه‌ت بێت و له‌ پشتییه‌وه‌ به‌رنامه‌یه‌ک

هه‌بیت، بۆ ئەوه‌ی له‌ نێوان چاو و دیمه‌ن، له‌ نێوان بینین و روانین، وێنه‌ و په‌یکه‌ره‌کان پێوه‌ندیه‌ک به‌رپابیت، هه‌ر بۆیه‌ له‌ویدا هه‌موو شته‌کان جوان ده‌کران شه‌قام و شار و کۆشک و په‌رستگا و شته‌ نایابه‌کان، به‌لام ئەمجاره‌یان ئەوانه‌ی که‌ ئه‌رکیان تێرکردنی چاو بوو، وه‌کو هونه‌رمه‌ند و پاره‌داره‌کان، هه‌ولیاندا ئەو دیمه‌نانه‌ دروست بکه‌ن که‌ چاو پیتی ئاشنا نییه‌، بۆ ئەمه‌ش سوودیان له‌ کۆمه‌ڵی هۆکاری مه‌زن وه‌رگرت، وه‌ک چیرۆک و ئایین و ئەفسانه‌، بۆ ئەوه‌ی چیت چاو له‌ پێوه‌ندی مه‌ئلفدا نه‌ژی، به‌لکو بچیتته‌ حاله‌تی نامه‌ئلفه‌وه‌، هه‌ر بۆیه‌ ده‌بینین ئەم حاله‌ له‌و په‌یکه‌ر و شێوه‌ ئەفسانه‌یانه‌دا ده‌رده‌که‌وێت که‌ مرۆڤ هه‌ولیدا بیانکیشی، ئەفسانه‌ی یۆنانی له‌م ئه‌رکه‌دا توانایه‌کی مه‌زنی هه‌بوو، هه‌روه‌ها ئەو په‌یکه‌ر و شێوانه‌ی که‌ به‌جیماون شایه‌دی له‌سه‌ر ئەم قسه‌یه‌ ده‌ده‌ن.

چاو له‌ حاله‌تی بینینی ئاساییه‌وه‌ بۆ بینینی خه‌یاڵی ئامیز چوو، بۆ حاله‌تی لیکدانه‌وه‌ و به‌راوردکاری قوول، که‌واته‌ بینین توانایه‌کی تری به‌ مێشکی مرۆڤ به‌خشی، وای له‌ مرۆڤ کرد ئەمجاره‌ به‌ ته‌واوی بیر و عه‌قڵی به‌کاربه‌یت. له‌ هه‌مان کاتیشدا ئەو بۆشاییانه‌ی که‌ له‌ روانینه‌کانیدا بوون، ورده‌ ورده‌ پریان بکاته‌وه‌، واته‌ کردنه‌وه‌ی ئەو ده‌رگایانه‌ی که‌ به‌ روویدا داخرا‌بوون و هه‌روه‌ها زیده‌تر قوڵبوونه‌وه‌ بۆ په‌رسیار له‌خۆکردن و دایه‌لوگ کردن له‌گه‌ڵ خۆدی ناخی خۆی. نه‌ک ئەمه‌ش ئه‌رکی بینین چیت ته‌نیا بینین نه‌بوو، به‌لکو له‌ بینینی ئاساییه‌وه‌ بۆ بینینی دیکه‌ چوو، وای له‌ مرۆڤ کرد، زیده‌تر به‌ر به‌ بواره‌کانی چاو بدات و ته‌نیا له‌ چوارچێوه‌ی ته‌سکی لاساییکردنه‌وه‌ی ئاساییدا نه‌میتێته‌وه‌ و که‌م تا زۆر هه‌ولێ شیکردنه‌وه‌ی خاله‌کانی ناخی خۆی بدات، تا بتوانێ به‌ هه‌ردوو زمانی چاو و هه‌ست له‌ دیمه‌نه‌کان بکۆلیته‌وه‌.

یه‌که‌مه‌ین قوئاغی نزیکبوونه‌وه‌ی چاو له‌گه‌ڵ گوێدا واته‌ نزیکبوونه‌وه‌ی نێوان بیسیاری و بیناری له‌م سه‌رده‌مه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات (دیاره‌ که‌ ده‌لێین چاو و گوێ مه‌به‌ستمان له‌ هه‌ردوو دیارده‌ی شێوه‌ بینراوه‌کان و ده‌نگه‌ بیسراوه‌کانه‌ ئەم دووانه‌ش دوو پرۆسه‌ن له‌ شێوه‌ی بریاردان به‌سه‌ر پێوه‌ندییه‌کاندا) له‌م سه‌رده‌مه‌ چاو به‌ ته‌واوی له‌ شێوه‌ به‌خشین به‌ هه‌موو ئەو شتانه‌ی هه‌ستی پێ ده‌کات نزیک ده‌بێته‌وه‌، واته‌ بیناری ده‌گاته‌ ئه‌وپه‌ری توانا، ده‌گاته‌ دوا ئاستی بیرکردنه‌وه‌وه‌

لیکدانه‌وه‌، بۆخۆشی ئەم قوئاغه‌ ده‌سپێکردنی بییری قوڵبوونه‌وه‌یه‌ له‌ لیکدانه‌وه‌کانی جه‌سته‌ و رۆح که‌ تێیدا رۆح و دل و ده‌روون و هه‌ست پیکه‌وه‌ ئاماده‌ن.

ئه‌گه‌ر ویستمان ئەم بۆچوونانه‌ی سه‌ره‌وه‌ له‌ چوارچێوه‌یه‌کی واقیعیدا دانێین ئەوه‌ باس له‌ چه‌ند نمونه‌یه‌کی زیندوو ده‌که‌ین: بینینی باران و هه‌تاو و لافاو و بورکان کۆمه‌ڵی دیارده‌ی سروشتین، له‌ لای کۆمه‌لگا دێرینه‌کان ئەم کردارانه‌ که‌ روویان ده‌دا، ته‌فسیر و رافه‌کردنیکی سروشتیانه‌ی بۆ نه‌ده‌کرا، به‌لکو به‌ هیتیکی شه‌رخواز به‌راوردیان ده‌کرد بۆ ئەمه‌ش وێنه‌ی که‌رنه‌قالی تایبه‌تیان داده‌مه‌زراند به‌ مه‌به‌ستی په‌واندنه‌وه‌ی ئەو حاله‌تانه‌، هه‌ر هه‌مان ئەو رووداوانه‌ ئەمرۆ بۆ مرۆڤ رووداوی سروشتین مرۆڤ هیچ شێوه‌ وێنه‌یه‌کیان به‌رامبه‌ر راست ناکاته‌وه‌، به‌لکو هه‌ولی چاره‌سه‌رکردنیان ده‌دات، یان له‌ بینینی دیمه‌نه‌کانی سروشت و حاله‌ته‌کانی مرۆڤ و مه‌رگ و له‌دایکبوون، بۆچوونیکی مه‌ئلفی لا به‌رجه‌سته‌ ده‌بیت، ئەو حاله‌ته‌ بینیارانه‌ له‌ لای مرۆڤ په‌نگدانه‌وه‌یه‌کی قوول به‌جیتێتی، په‌نگه‌ بێسته‌ هۆی کاریگه‌ری مه‌زن و گۆرانکاری ده‌روونی مه‌زن. له‌ ئەنجامیشدا کاریگه‌ری به‌سه‌ر ده‌رووبه‌ردا به‌جیتێتی.

یان ئەمرۆ به‌سه‌ره‌تیک هه‌روا به‌ بێ په‌نگدانه‌وه‌ تینا په‌ریت، دیمه‌نیک که‌ روو ده‌دات، هه‌ر که‌سه‌و به‌ شێوه‌یه‌ک گوزارشت له‌و بینینه‌ ده‌کات، ئەو گوزارشته‌ی شاعیریک ده‌یکات جیاوازه‌ له‌وه‌ی که‌ شێوه‌کاری ده‌یکات، بینینی دیمه‌نی کوشتن و مالموێرانی جه‌نگ بۆ سه‌رکرده‌یه‌کی سیاسی و سه‌ربازی مانایه‌که‌ و سه‌رکه‌وتنێکه‌، بۆ هونه‌رمه‌ندی مانایه‌کی دیکه‌ی هه‌یه‌ و مه‌زترین تراژیدیایه‌.

بۆیه‌ ده‌توانین بلێین ئەو ئه‌رکه‌ی که‌ چاو له‌ سه‌ره‌تادا هه‌یبوو، بووه‌ته‌ ئه‌رکیکی تر، نزیکبوونه‌وه‌یه‌ له‌ ناخی رووداوه‌کان و قوڵبوونه‌وه‌یه‌ له‌و هۆکارانه‌ی که‌ ئەو دیمه‌نانه‌یان دروست کردوو، نزیکبوونه‌وه‌ له‌و هۆکارانه‌ی وایانکردوو ئەم شێوه‌یه‌ بێته‌ ئاراوه‌، ئەمه‌ش وا له‌ ته‌ماشاجی ده‌کات، رووانگه‌یه‌کی بیناری تایبه‌تی هه‌بیت که‌ زۆر له‌ روانگه‌کانی تر جوودا‌تر بێت و واشی لێ ده‌کات له‌ شته‌ بیستراره‌کانی نزیک بکاته‌وه‌، زۆر کات ئاماژه‌یه‌ک جه‌نگێک به‌رپا ده‌کات و هه‌ر ئەو ئاماژه‌یه‌شه‌ ئەو جه‌نگه‌ راده‌گریت.

کاتیک ده‌لټین نه‌رکی چاو زیاتر و ئالۆزتر ده‌بیت واته بواره‌کانی بیناری مه‌زنتر ده‌بی، هه‌ر بۆیه‌ش له‌ خۆراییی نه‌بوو کاتیی دیکارت وتی: [ده‌بی ته‌نیا پشت به‌ شته‌ بینراوه‌کان به‌سه‌ستین]. وینه‌ به‌ پیچه‌وانه‌ی وشه‌، له‌به‌رده‌ستی هه‌مووانه‌.

له‌ چاوه‌وه‌ بۆ گوی

له‌ بینینه‌وه‌ بۆ بیستن

کاتیک نه‌رکی چاو به‌ره‌و کۆتایی ده‌روات نه‌و کاته‌ نه‌رکیکی دی دیتته‌ ئاراوه‌ که‌ پیتی ده‌وتری نه‌رکی بیستن، دیاره‌ به‌راوردکردنی گوی له‌گه‌ل چاودا توانایه‌کی سنوورداری هه‌یه‌، مه‌ودای روانین چاو زیده‌تر له‌ مه‌ودای بیستنی گوی، نه‌وه‌ی گوی ده‌توانی بیگێرپته‌وه‌ جیاوازییه‌کی به‌ره‌تی هه‌یه‌ له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که‌ چاو ده‌یگێرپته‌وه‌، ته‌نانه‌ت نه‌وه‌ی چاو ده‌توانی بیگات گوی ناتوانی، نه‌م قۆناغه‌ واته‌ گواستنه‌وه‌ له‌ بینینه‌وه‌ بۆ بیستن قۆناغیکی ئالۆزه‌ و ناشکریت به‌ ته‌واوی بلټیین سه‌رده‌مییک هه‌بووه‌ هه‌ر هه‌مووی بیناری بووه‌و سه‌رده‌مییکیش هه‌ر هه‌مووی بیسیاری، به‌لام ده‌توانین بلټیین لایه‌نیک به‌سه‌ر نه‌ویتردا زالتربووه‌، بۆیه‌ نه‌م قۆناغی گواستنه‌وه‌یه‌ ده‌کرئ به‌ سێ هه‌نگاو دیاری بکریت نه‌و هه‌نگاوانه‌ش بریتین له‌ زالبوونی بیناری، پاشان زالبوونی بیسیاری، پاشان تیکه‌لبوونی بیسیاری و بیناری به‌ جوړتیک جیاکردنه‌وه‌یان له‌ یه‌کتری ئاسته‌نگه‌. ئیمه‌ که‌ باس له‌ دوو قۆناغه‌ ده‌که‌ین که‌ چۆن له‌ یه‌کیکیانه‌وه‌ بۆ نه‌ویتریان چووین، قۆناغی سییه‌میش که‌ نه‌مه‌رۆ ئاسته‌نگه‌ نه‌و پۆلینکردنه‌ دیرینه‌ به‌کاربه‌یت.

لیره‌دا ده‌توانین بلټیین گواستنه‌وه‌ له‌ بیناری بۆ بیستیاری پاش ده‌رکه‌وتنی کۆمه‌لگای گه‌شه‌کردوو، گۆرانکارییه‌کانی بواری کۆمه‌لایه‌تی و گه‌شه‌کردنی بییری سیاسی په‌ره‌ی سه‌ند، په‌یدا بوونی زمان به‌ سه‌ره‌تایی په‌یدا بوونی بیستن داده‌نریت، له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا گه‌شه‌کردنه‌کانی راووشکار و دامه‌زراندنی پتوه‌ندییه‌ خیزانییه‌کان و گه‌شه‌کردنی جه‌نگ و داگیرکردن و په‌یدا بوونی سیاسه‌ت و سوپا به‌ بالاترین گه‌شه‌کردنی پرۆسه‌ی بیستیاری داده‌نریت. په‌یدا بوونی نووسین و خۆپندنه‌وه‌و قوتابخانه‌وه‌و وتاره‌ کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌کان به‌وه‌یکی گه‌وره‌ی به‌خشیه‌ لایه‌نی

بیستیاری. مرۆف چیتر پتویستی به‌وه‌ نه‌بوو ته‌نیا ته‌ماشای بکات، به‌لکو شته‌ بیستیاره‌کان بۆ دیمه‌ن و دیارده‌ ده‌گۆران، هه‌روه‌ها مه‌سه‌له‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانیش یارمه‌تی زیاتری نه‌وه‌یان دا تا زمان جیگای هه‌موو شتییک بگرتته‌وه‌، چیتر نه‌وه‌ نه‌بوو ته‌نیا تۆ به‌ چاو له‌ رووداو و پتوه‌ندییه‌کان بگه‌یت، به‌لکو پتویستیش به‌وه‌ بوو که‌ بیستی.

که‌واته‌ بیستیاری وایکرد که‌ رۆلی چاو ورده‌ ورده‌ به‌ره‌و که‌مه‌بون بچیت، که‌ تپیدا شته‌کان که‌وتنه‌ نیو دوورووییه‌وه‌، واته‌ مرۆف ده‌یتوانی به‌ ته‌واوی سنووریک له‌ نیوان بیناری و بیستیارییدا دانیت. دیاریکردنی سنوور هه‌روا نه‌بوو، به‌لکو سه‌رده‌مییک په‌یدا بوو هه‌ردووکیان تا سه‌ری ئیسقان تیکه‌ل به‌ یه‌کتری بوون، هه‌ردووکیان بوون به‌ به‌شییک له‌ چالاکییه‌کانی ژیان. نه‌وه‌تا ئیستا له‌ سه‌رده‌می به‌جیه‌انبووندا ده‌بینین که‌ شته‌کان سنووریا نیه‌، ته‌نانه‌ت نه‌ک چاو و گوی، به‌لکو هه‌ست و هزر و جووله‌ش تیکه‌ل به‌ یه‌کتری بوون.

کولتوری بیستن و بینین

چ یه‌کیک له‌م دوو کولتوره‌ کاریگه‌ری مه‌زنی به‌سه‌ر کۆمه‌لگاو هه‌یه‌ و رپه‌وی میترووییان ده‌ستنیشان کردووو کاریان کردۆته‌ سه‌ر شیوازی پتوه‌ندییه‌کانی ژیان، چ یه‌کیک له‌م دووانه‌ ده‌توانی به‌شییک له‌ پتکه‌انتی شارستانی مرۆف بیستی؟ بۆ وه‌لامی نه‌م پرسیارانه‌ ده‌بی پیش هه‌موو شتییک بزاین نایا بیستن و بینین کامیان ره‌گی قوولیان له‌ ناخی کۆمه‌لگادا داکو تاوه‌. چاو نه‌و ئامیره‌یه‌ وه‌ک گوتمان میترووه‌که‌ی کۆنتره‌و زیده‌تر به‌شداری له‌ بوون و بیرکردنه‌وه‌ی مرۆفی کردووو، به‌لام نه‌و به‌شدارییه‌ی نه‌و بنه‌ی و هه‌میشه‌یی نه‌بووه‌، سه‌رده‌م له‌ دواي سه‌رده‌م کاریگه‌ری بیناری به‌شییک له‌ نه‌رکه‌کانی خۆی به‌خشیوه‌ته‌ بیستیاری و ورده‌ ورده‌ ده‌سه‌لاته‌کانی که‌متر بووه‌ته‌وه‌، که‌ نه‌مه‌ش بۆ خۆی هۆکاریکی مه‌زن بووه‌ له‌ ده‌ستیشانکردنی ده‌سه‌لاتی بیستیاری.

تا نه‌م کاته‌ش کولتوره‌کان به‌ پیتی پتوه‌ندییه‌کانیان ده‌گۆرین، هه‌ندئ کولتور زیده‌تر په‌یره‌وه‌ی پتوه‌ندییه‌ بینارییه‌کان ده‌کات و له‌ نیتوه‌ندیاندا چاو رۆلیکی مه‌زن ده‌گیت، له‌ زۆریه‌ی ختله‌ نه‌فریقییه‌کان و دارستانه‌کانی نه‌مازۆن، زۆریه‌ی گۆرینه‌وه‌و گه‌یاندنی په‌یام و ده‌رپرینی

ههست و سۆز له ڕیگای ئاماژەوه دەکریت، واتە ئاماژەکانی چاو و دەست و ههست شیوازی له یەک گه‌یشتن، ئەمە سەرەرای ئەوەی که چاو و هه‌کو ئامیتریکی هه‌ستیاری له دیارکردنی رووداوه‌کان به‌کارده‌هینرێ، که‌چی له کولتورویکی دیکه‌دا ئەم حاله‌ته‌ جیاوازی هه‌یه و به‌ شیوه‌یه‌کی دیکه‌یه و بیستیاری تیبیدا زاله، له زۆریه‌ی پتوه‌ندییه خه‌له‌کییه‌کاندا پتوه‌ندی بیستیاری زاله، ته‌نانه‌ت له کۆمه‌لگا داخراوه‌کانیش مه‌سه‌له‌ی بیستیاری به‌ شیوه‌یه‌کی به‌هه‌یز ئاماده‌یه.

کولتوروی بیستن و بیستیاری له پاش گه‌شه‌کردن و په‌یدا‌بوونی بییری ئایین و گه‌شه‌کردنی ئایینه ئاسمانیه‌کان به‌ شیوه‌یه‌کی به‌رفراوانتر و زه‌ده‌تر گه‌شه‌ی کرد له زۆریه‌ی ئایینه‌کانی پاش ئایینه‌ دێرینه‌کانی وه‌ک بودیزم و هه‌یندۆیزم و زه‌رده‌شتی... رۆلی چاو و ورده‌ ورده‌ که‌م ده‌بیتوه، ئەم که‌مه‌بوودیه‌ بۆ په‌یدا‌بوونی وه‌عز و په‌یام و فه‌رمووده و کتێبه‌ پیرۆزه‌کان ده‌گه‌ڕێته‌وه، زۆریه‌یان پشتیان به‌ بیستنی فه‌رمانه‌کان بیستوه و مه‌سه‌له‌ی وتار و فه‌رمووده و خه‌تاب و فتوای ئایینی زۆریه‌ی پتوه‌ندییه‌کانیان گرتۆته‌وه، به‌لام هه‌یشتا به‌و ڕاده‌ بنه‌ر جێی به‌ چاو له‌ق نه‌کردوه، تا ئەو کاته‌ش هه‌رچه‌ند

مه‌سه‌له‌کانی بیستیاری له گه‌شه‌کردندا بوون، به‌لام تا ڕاده‌یه‌کی مه‌سه‌له‌ بیستیارییه‌کان ئاماده‌ بوون، بۆ نمونه له ئایینی زه‌رده‌شتیدا هه‌تاو و رووناکی سیمبولی خوا بووه، واته‌ مرۆڤ بۆ هه‌یزکردنی پروا‌کانی هه‌میشه‌ پتویستی به‌ گه‌رانه‌وه بۆ شته‌ بیستیارییه‌کان بوو، واته‌ ئەو دیمه‌نانه‌ی که له بییری بوونی خوا و هه‌یزی خویان نزیک ده‌کاته‌وه، واته‌ ته‌ماشاکردنی دیارده‌کانی ده‌ورو به‌ر و ئاگر و ئاو و رووه‌ک و سروشت و گیانه‌له‌به‌ران، نه‌ک ته‌نیا ته‌ماشاکردنێکی که‌ رووت و قووت بووه، به‌لکه‌ به‌کاره‌یتانیان مه‌به‌ست بووه بۆ کامه‌لکردنی پروا ئایینییه‌کان، له هه‌یندۆیزم گیانه‌له‌به‌ران و شیفای له‌ نیو ئاییندا ئاماده‌یه، له زه‌رده‌شتیدا ئاگر و له بودیزمدا شیوه‌ی بوودا.

پاش په‌یدا‌بوونی ئایینه ئاسمانیه‌کان رۆلی چاو و مه‌سه‌له‌ بیستیارییه‌کان به‌ ته‌واوی که‌چ بوو، زۆریه‌ی بریاره‌کان بۆ گۆی بوو، ئایینی جوله‌که و مه‌سیحی و

ئیسلام جه‌خت له‌سه‌ر گۆیگرتن و بیستن ده‌که‌ن، له زۆریه‌ی تیکسته‌کاندا ئەوه‌ی ده‌خه‌رتنه‌ روو بره‌یتن له په‌یام و وتن و وشه‌کانی خوا که ده‌بێ بیسترتن و گۆیاریه‌لی بین و په‌یره‌ویان بکه‌ین و به‌ هه‌یج شیوه‌یه‌ک نابیت بۆ ساتیکیش گۆیمانیان لێ غافل که‌ین، گۆیگرتن و گۆیاریه‌لی و جیبه‌جیککردنی فه‌رمووده‌کان به‌شیکن له‌و شتانه‌ی به‌ر گۆی برواخواز ده‌که‌ون، که‌سی برواخواز که‌سه‌یکی گۆیاریه‌له، که‌سه‌یکه‌ ئه‌رک و فه‌رمانه‌کان و ده‌ده‌گرت و جیبه‌جیانی ده‌کات، واته‌ بینین نییه‌ به‌ قه‌باره‌ی ئەوه‌ی وه‌رگرتنه، وه‌رگرتن له‌سه‌ره‌وه بۆ خواره‌وه له په‌یامبه‌ر و فه‌رمووده‌کانی خواوه بۆ مرۆڤ و ئاده‌میزاد، ئەمه‌ش بۆ خۆی سه‌ره‌تایه‌کی مه‌زنه‌ بۆ پته‌وه‌بوونی بیستیاری.

پاش ئایین که پتوه‌ندی به‌ هه‌ز و چاو و گۆی خه‌له‌کییه‌وه هه‌یه، مه‌سه‌له‌کان پتوه‌ندی نیوان تاک و ئایین، له‌و پتوه‌ کاره‌که‌ ده‌چیته‌ قه‌وناغیکی دیکه‌ که‌ چوونه‌ به‌ره‌و ئاستی خه‌یزان، له‌به‌ر ئەوه‌ی به‌ پێی پیکه‌اته‌یی کۆمه‌لگا، تاکه‌کان خه‌یزان پیکدێن و خه‌یزانیش کۆمه‌لگا. که‌واته له نیو خه‌یزاندا کاره‌که‌ چۆن ده‌بیت، ده‌بێ مرۆڤ به‌ چ شیوه‌یه‌ک جیاوازی له نیوان مه‌سه‌له‌کانی بیستیاری و

بیستیاریا بیینی، ئەوه‌ی له نیو خه‌یزاندا رووده‌دات زۆریه‌ی زۆری کاره‌کان پتوه‌ندیان به‌ دیارده‌ی بیستیارییه‌وه هه‌یه، گه‌ر وابیت که‌واته له نیو خه‌یزاندا که‌م که‌م رۆلی چاو به‌ره‌و که‌زی ده‌روات، به‌لام رۆلیکی سنوورداره، ئەوه‌ی له نیو خه‌یزاندا به‌ مه‌سه‌له‌ی بیستیارییه‌وه په‌یوه‌سته، بره‌یتیه‌ له فرمان و وتن، فرمانی سه‌ره‌وه بۆ خواره‌وه، باوان بۆ منداله‌کانیان، باوک بۆ کور، دایک بۆ کچ، پیاو بۆ ژن، برای گه‌وره‌ بۆ برای بچه‌ووک و برا بۆ خوشک... تاد. مه‌سه‌له‌ی بیستیاری له نیو خه‌یزاندا له بالاترین قه‌وناغدا، له‌و ئاسته‌ی که‌ هه‌موو شته‌کان ده‌گه‌ن و جیبه‌جی ده‌کرتن، خودی پتوه‌ندییه‌ خه‌یزانییه‌کان پتوه‌ندی بیستاری، ئەوه‌نده‌ی وتن و گۆی تیبیدا به‌شدار ده‌بیت ئەوه‌نده‌ بینین و چاو تیبیدا به‌شدار نابن، ده‌گه‌ر باس له رۆلی چاو له نیو خه‌یزاندا بکرت، ده‌توانین ئاماژه‌ به‌ مه‌سه‌له‌کانی ده‌رپینی هه‌ستی خۆشه‌ویستی و به‌زه‌یی و مۆره‌کردن و تووره‌بوون بکه‌ین، ده‌توانین باس له

چاو
له‌ حاله‌تی بیینی
ئاسایه‌وه
بۆ
بیینیکی
خه‌یالانه‌میز
چوووه

پیتوهندییه کانی نزیکیبونه وهی بیناری نیوان مندال و دایک بکهین، باس لهو بینین و نه بینینانه بکهین که جهرگ سووتاندن و گریانی لی ده بیته وه.

که واته ده توانین له دهرئه نجامدا بلتین خیزان به شیکه له کومه لگا، ههر کرداریک نهو ده بکات له نیو کومه لگادا رهنگ ده داته، نهو بیستیاریهی له خیزانی کومه لگایه کدا ههیه جیاوازی له گهل نهو کومه لگایه ههیه که بواری چاو تیبیدا زال، دیاره هۆکاره کانی تایین و پیتوهندییه کانی تابووری و سو سیولۆژی رۆلی گرنگ له م شپوه پیتوهندیانه ده بینن. له کومه لگایه کدا رۆلی چاو به تهوایی یاساغ کراوه له کومه لگایه کی دیکه ش رۆلی گوئی. له کومه لگایه ک گوپینه وهی چاو نیوان که سه کانیان هندی کات بو جهنگ و پیتوهندی خویناوی ده گۆریت، یان دهرکه وتنی شپوهی روخساری ئافرهت له شویته گشتی و له دهره وهی خیزان تاوانیکی مه زنه [وهک له کومه لگاکانی تالیبان و ئیسلامه توندروه کانداهه بینری].

چاو یان بینین، لهو کومه لگایانهی که نه رکه کانی سنووردار کراوه بریتیه له به ستنه وهی به بریکی زور پیتوهندی لابه لاره، به ستنه وهی به تایین و شهره ف و هیز و گوپراه لیه کانه وه، واته ده ستیشان کردنی نهو شتانهی یاساغ و بقهن، کولتوریک که ریکا به مه سه لهی چاو نادات و ناشهیلنج نهو شتانه به نه نجام بگهن و ریکاش له بلا بوونه وهی بیناری ده گرتیت، بیگومان بیانوی خوی ههیه، سه رچاوهی ههر بیانویه کیشی په یوهسته به کومه ل و هه لومهرج و پیتوهندییه وه، بو نمونه بو سنووردار کردنی زیده تری چاو و مه سه لهی بیناری له هندی کومه لگادا ته نانهت هه لواسینی وینه تاوانیکی مه زنه، که چی له کومه لگایه کی دیکه سه ر دهرگا و په نجه ره کان به نه خش و نیگار و وینهی بالنده و ئازه لی وشکراو دهر از تیریتته وه. نه وهی به راوردی نه م دوو شپوه مامه له کردنه ی چاو بکات و له م دوو پیتوهندییه بکولیتته وه بو دهر ده که ویت نه وهی له م پرۆسه یه دا به شدار ده بیت و ده بیته هوی خولقاندنی نه م بوچووانه بریتین لهو هی زانه ی له دهره وهی پیتوهندییه کومه لایه تیه کانه وه خزانه ته نیو کومه لگاوه، نهو هیزانه ش بریتین له تایین و بروا نه فسانه و به سه رهات و بوچوونه هزریه کانی کومه لگایه ک، ههروه ها مه سه له دهره و نییه کانی باه تی ترس و توله و خو دور خستنه وه ش

به شیکن له هیزانه.

چاوی دهره و چاوی ناوه و

پیش نه وهی له م باسه قولیبینه وه، هه ز ده که م باس له وینه بکه م، وینه بهو ماناییهی سه رچاوه یه کی گرنگه و ههروه ها له گهل چاودا له پیتوهندییه کی به رده و امدا یه. وینه دهرئه نجامی بیناری و پیتوهندی نیوان چاو و رۆحه، وینه به هه موو شپوه کانییه وه، وینهی ده سکرد و [وهک تابلو و فو توگراف] وینهی سه روشتی [ئاوه ژوو بوونه وه وینه ییه کانی نیو ئاو و سه ر دیوار و ئاوینه ...] به شیککی گرنگن لهو پیتوهندییه به هیزه ی که مرۆف له گهل خودی خوئی و ژبانی خویدا به رپای ده کات. وینه وه لامدانه وهی هه موو پیکهاته کانی مرۆقه، وه لامدانه وه یه کی بیده نگه. سه ره رای وینه ده سکرد و سه رووشتیه کانییش وینه یه ک هه یه به رده و ام له گه لماندا یه، که نه ویش وینه ی ناخه.

بو زیاتر ورد کردنه وهی نه م باسه لیره دا ئامازه به کتیبیکی [ریجیس دۆبریه] ده که م به ناوونیشانی [ژیان و مه رگی وینه]، هه رچه نده نهو کتیبیه نوو سینیتکی به رفراوانه له سه ر میژووی کاریگه ری وینه بو سه ر پیتوهندی و په یدا بوونی شپوه، به لام له هه مان کاتدا جه خت کردنه له سه ر رۆلی چاو و مه سه له بیناریه کان، له ویدا ده لی: [ژیان بو که سیکی یونانی دیرین وه کو نه م ژبانه ی ئیمه نه بووه، واته په یوه ست بیت به هه ناسه وه، به لکو په یوه ست بووه به روانین و مه رگ و کوپریونه وه.] [۱] که واته له کوندا چاو و سه رچاوه بووه، به لام نوو سه ر لهو کتیبیه دا باس له مه سه له یه کی گرنگ ده کات که نه ویش پیتوهندی نیوان مه رگ و وینه یه، نهو پیتی وایه پاش مه رگ نهو وینه یه ی به جیده میتنی وینه ی حه قیقی که سی مردوو نییه وینه ی زاکی ره و ناخی مرۆقه. که واته نه وهی له به رچاو ون ده بیت به چاویکی دیکه ده بینری، یان هه ندی جار نهو وینه یه ی به رامبه رمانه به چاوی ناخ به شپوه یه کی دیکه ده بینین، بو پالپشتی نه م بوچوونه ش ده توانم ئامازه بهو وینانه بکه م که کاریگه ری دهره و نییمان لا به جیدیتلن. هه ر له هه مان کتیبیدا دۆبریه نمونه یه ک باس ده کات له سه ر بوونی وینه له هه موو جیگایه ک و له لای هه موو که سیکی به پیچه وانه ی وشو پسته کان که هه مووان لیتی ناگهن، به لام وینه هه مووان لیتی ده گهن، که واته به پیتی بوچوونی نهو وینه نمونه یه کی گشتخوازه و هوی نهو گشتخوازییه ی

ئەو پىئوھندىيەدايە كە لەگەل چاوداھەيەتى. [وئىنە دەردىكى زياتر و درمىتىكى زياترە لە نووسىن. بە بى پالپىشتە بىنبارىيەكان جەماوەرى رىتكخراوئىش بوونى ناپىت. .] (۲).

لە دەروونى مرۆفدا چاوتىكى تر ھەيە شتەكان دەبىنى، ھەروھە دەنگىكى دىكەش ھەيە كە رووداوەكان دەبىستى و لەوئىشەوھە مرۆف برىار وەردەگرىت، ئەم وەرگرتنەش رەنگدانەوھى برىارەكانى ناخى مرۆفە، ھەر لەو سنوورەش ناوھستىت بەلكو زىدەتر ئەواتە تا دەبىتە شىئوھەيەك لە بەرپەرچدانەوھە، كەواتە كارىگەرى دەنگ كارىگەرى ئەو كۆمەلە بەرپەرچدانەوھەيە كە دروست دەبن، دروستبوئەكەشى دەبىتە ھۆى پىئوھندى، بۆيە باسکردنى خەيال يان ناخ ھەمىشە پەيوھستە بەو شتانەى مرۆف ئەيانىنى و ئەيانىستى. پىئوھندى ناخ و خەيال بە شتە بىنبارى و بىستراوھەكانەوھە كارىكە نكوئى لى ناكرىت ھەر بۆيەش كە باس دىتە سەر بىنبارى و بىسبارى باس دىتە سەر خەيال و زەين و ناخ، ھەر بۆيە كەسىكى وەكو سارتر دەلى: [كارى خەيال كارىكى سىحرىيە] (۳). بۆيە ئەوھى ئەمرۆ لە دەروھە پىئوھندى دروست دەكات، لە ناخىشەوھە پىئوھندىيەكى دىكەى ھەيە، ئەوھى لە دەروھە دەبىنرئ لە ناوھشەوھە بە شىئوھەيەكى دىكە دەبىنرئ، ئەوھى لە ناوھ دەبىسرى رەنگدانەوھى كارىگەرىيەكانى دەروھەيە و بە پىچەوانەشەوھە. فرۆيد وتەنى: جەستەمان قەدەرمانە. باشلارىش جەخت لەسەر وئىنەو چاودەكات و بە بەشىكى گرنكى دەزانئ بۆ دامەزراندنى پىئوھندىيەكانى ناخى مرۆف، برواشى واىە كە بىنەن شىئوھەيەكە لە وئىنە، ئەوھى دەبىنرئ شتىكى مردووه، لەبەر ئەوھى وئىنە پىئىش ھەموو شتىك لای ئەو مەرگە. باشلار ھەولتىكى زۆرى دا ئەم بىرە لە چوارچىئوھەكى بەرفراوانى فەلسەفیدا دارپىئ.

ئەو پىئوھندىيەدايە كە لەگەل چاوداھەيەتى. [وئىنە دەردىكى زياتر و درمىتىكى زياترە لە نووسىن. بە بى پالپىشتە بىنبارىيەكان جەماوەرى رىتكخراوئىش بوونى ناپىت. .] (۲).
لە دەروونى مرۆفدا چاوتىكى تر ھەيە شتەكان دەبىنى، ھەروھە دەنگىكى دىكەش ھەيە كە رووداوەكان دەبىستى و لەوئىشەوھە مرۆف برىار وەردەگرىت، ئەم وەرگرتنەش رەنگدانەوھى برىارەكانى ناخى مرۆفە، ھەر لەو سنوورەش ناوھستىت بەلكو زىدەتر ئەواتە تا دەبىتە شىئوھەيەك لە بەرپەرچدانەوھە، كەواتە كارىگەرى دەنگ كارىگەرى ئەو كۆمەلە بەرپەرچدانەوھەيە كە دروست دەبن، دروستبوئەكەشى دەبىتە ھۆى پىئوھندى، بۆيە باسکردنى خەيال يان ناخ ھەمىشە پەيوھستە بەو شتانەى مرۆف ئەيانىنى و ئەيانىستى. پىئوھندى ناخ و خەيال بە شتە بىنبارى و بىستراوھەكانەوھە كارىكە نكوئى لى ناكرىت ھەر بۆيەش كە باس دىتە سەر بىنبارى و بىسبارى باس دىتە سەر خەيال و زەين و ناخ، ھەر بۆيە كەسىكى وەكو سارتر دەلى: [كارى خەيال كارىكى سىحرىيە] (۳). بۆيە ئەوھى ئەمرۆ لە دەروھە پىئوھندى دروست دەكات، لە ناخىشەوھە پىئوھندىيەكى دىكەى ھەيە، ئەوھى لە دەروھە دەبىنرئ لە ناوھشەوھە بە شىئوھەيەكى دىكە دەبىنرئ، ئەوھى لە ناوھ دەبىسرى رەنگدانەوھى كارىگەرىيەكانى دەروھەيە و بە پىچەوانەشەوھە. فرۆيد وتەنى: جەستەمان قەدەرمانە. باشلارىش جەخت لەسەر وئىنەو چاودەكات و بە بەشىكى گرنكى دەزانئ بۆ دامەزراندنى پىئوھندىيەكانى ناخى مرۆف، برواشى واىە كە بىنەن شىئوھەيەكە لە وئىنە، ئەوھى دەبىنرئ شتىكى مردووه، لەبەر ئەوھى وئىنە پىئىش ھەموو شتىك لای ئەو مەرگە. باشلار ھەولتىكى زۆرى دا ئەم بىرە لە چوارچىئوھەكى بەرفراوانى فەلسەفیدا دارپىئ.

مرۆف لە چاودەوھە
دەستى بىنگردووه،
بۆ ئەوھى زياتر لەم راستىيە
دەنيابىن بۆ شارستانىيە كۆنەكان
دەگەرئىنەوھە

دەگۆرئىن، دەبنە بەشىك لە پىئوھندىيە سايكۆلۆژىيەكان، دەبنە سەرچاودەيەك بۆ رەنگدانەوھە.
لە ناخدا ھەمىشە ئەو پرسىيارانە دووبارە دەبنەوھە كە مرۆف پىئوھستىتى، بەلام مەرج نىيە ناخ تەنيا لە سنوورى ئەو پرسىيارانەدا بسورپىتەوھە، مىتشكى مرۆف لە سنوورى پىئوھندىيەكانەوھە دەتوانئ بىتە خاوەن ناخى دىكە، چەندئ ئەو ھىرشانەى دەروھە زىدەتر بن ئەوھندە كارىگەرىيەكان زىدەتر دەبن، چەندئ ناكۆكىيەكانى ناخ زىدەتر بن ئەوھندە پىئوھندىيەكانى دەروھە ئالۆزتر دەبن، نەك ئەمەش بگرە ئەو پىئوھندىيانە ھەندئ جار دەبنە ھۆكارى دروستکردنى ناخى ناوھە. كەواتە ناخ كە پرسىيار دەروورۆئىتى دەبنە ھۆى زىادکردنى دەنگ و وئىنەو شتە بىنراوھەكانى ناخ.
بىنىنى چاوى ناوھەوھە لە زۆر سەرچاودەوھە سەرھەلدەدا، وەك شاعىران دەلئىن بە چاوى دل و بە گۆچكەى ناخ دەبىنم و گۆيم لىيە، بۆيە كاتىك چاوى دەروھە دەبىتە چاوى ناوھە ھاوكىشەكانىش دەگۆرئىن. ئەوھى لە ناوھەوھە روو دەدا پەيوھستە بەكۆمەلئ ھۆكارى دەروونى و كۆمەلەيە تىيەوھە كە وا لە مرۆف دەكات پەنا بۆ ئەو دىمەنانە بەرپىت كە لە ناخىاندا روو دەدەن و دەبنە ھۆى دروست كردنى ئاوپىنەيەك بۆ رەنگدانەوھەو شىئوھەيەكى خالى بۆ بلاوونەوھى دەنگەكان، ئەوھى گرنگە ئايا ئەو پرسىيارانە چىن كە ناخ دروستىان دەكات؟ ئايا ئەوھى لە ناخەوھە دەبىسرى چ جىاوازييەكى لەوھەيە كە لە دەروھە دەبىسرى؟. دەنگ و رەنگى دەروھە تەنيا خاوەن روويەك نىيە، بەلكو خاوەنى دوورووھە، بەلام ئەو دەنگ و رەنگەى لە ناخەوھە دروست دەبن پاك و بىگەردن و دووروو نىن و ھەروھە بەشىكەن لە ھاوكىشەى راستگۆبى و پاكى و بىگەردى، كەواتە بۆچى ئەوھى لە ناخەوھە دروست دەبىت پاكەو ئەوھى دەروھە شىئوھەيەك لە ناپاكى؟ بۆ وەلامدانەوھى ئەم پرسىيارە دەتوانىن بلئىن ئەوھى مرۆف بە چاودەبىنىنى و ئەوھى بە گۆبى دەبىسرى برىتىيە لە كۆمەلئ ھاوكىشە، زۆرىيە دىمەنەكان كە دەبىنرئ لە پىئوھندىدان لەگەل چاودا، بەلام چاودەمەرج نىيە ئەوھى دەبىنىنى بىنىنى حەقىقى بىت، ھەندئ كات چاوىش مرۆف ھەلدەخەلەتتىنى، يان ئەوھى گۆى دەبىسرى رەنگە شىئوھەيەك بىت لە گەمە كردن بە

وشو نه گه ياندنی حقیقه تی مه به سته کان بیت، نه مه له لایه ک، له لایه کی دیکه شه وه نهو شته ی دهوری و ده بیبری پتو وندی به مه به ست و غه ره زی نه نجامد ره که یه تی، ره نگه شیوه یه ک و دهنگی کی هه ل خه له تینه رانه بن، یان مه به سته کی شار او دیان له پشته وه بیت، نه مه له لایه ک، له لایه کی دیکه وه ره نگه که سی و هرگر نه وهی که ده بیبری به چاوی حقیقی لیتی نه روانی و به چاوی خه یال لیتی پروانی، به مه ش له و دوو حاله ته دا تووشی سه رسورمان ده بیت، یان له وانه یه نهو دهنگی و هریده گریت مه به سته کان له ناخیدا به شیوه یه کی دیکه شیبکا ته وه، نه ویش به پیتی نهو باره تاییه تیه ی که که سی و هرگری تیدایه یان به پیتی نهو لیکدانه وانه ی که ناخ پیمان ده گات، که زور هوکاری دیکه ش له م پرۆسه یه دا به شدار ده بن، وه کو هوکاره کانی ناخی و هرگر خو بی و هوکاره کانی کو مه لایه تی و سیاسی و.. تاد. بزیه و هرگر له به رام بهر هه ر و هرگرتن و بینینی کدا روو به روو نه وهی کو مه لایه ده رته نجامه که ناخ ده ستنیشانی ده که ن واته چا و گوپی ناخ به شدار ی تیدا ده که ن.

هه ر له سه ر نه م بناغه یه ش ده توانین بلتین به هه ر حالیک نه وهی به چاوی ناخ و به گوپی ناخ ده بیستری جیا وازی یه کی بنه رته له گه ل نه وانه ی دهره وه هه یه، هه ر به م پییه ش پیم وایه نه وان زیده تر راستگوترن له گه یشتن به بریاریکی کو تایی و له گه یشتن به مه به سته زیندووه کان، بو یه جیگای خو یه تی بلتین له هه ر کرداری کدا که مرۆف روو به رووی ده بیته وه ده بی نه وهی له به رچا و بیت که سه رچا وه کان له گه ل گور انکاری به کاند ا ده گورین و هه ر له گه ل گور انکاری به کانشدا ده ستنیشانی پتو وندی به کانی ناخ و دهره وهی خو یان ده که ن.

ناخ به هه موو به شه کانی یه وه خا وه ن هه موو نهو نه اندامانه یه که مرۆف له دهره وهی ناخ شکیان ده بات هه ر له چا وه تا گوپی هه ست و بۆن و.. تاد، واته ناخی مرۆف به هه موو پیکهاته هه مه چه شنه کانی یه وه ده توانی سروشتیکی تاییه ت بیت له و پتو وندی یانه ی که ده ستنیشانی کاریگه ری و به ریه رچدانه وه کان ده که ن، واته مرۆف به هه موو پیکهاته دهره وونی و کو مه لایه تی و سیاسی و نابووری و میژوو یه کانی له هه موو بریار دانه کانی له به رده م دوو بریاری مه زندا وه ستا وه ته وه، نهو دوو بریاره ش بریتین له یه که م: بریاری مه زنی بینین و

بیستنه کانی دهره وه، دوو هم: بینین و بیستنه کانی ناخ.

هونه ره کانی بیناری و بیستاری

دیاره هه موو هونه ریک له گه ل به شیک له نه اندامه کانی جه سته دا پتو وندی به که به ریا ده کات، هونه ر هه یه به ته وای پیه وه سته به چا وه وه وه کو هونه ری شیوه کاری، یاخود هه یه به ته وای هونه ری گو تیه وه کو موزیک و گورانی، به لام له م نپو ونده شدا هونه ر هه یه هه ر دوو دیار ده که له ناخی خویدا کو ده کاته وه، هه م لایه نی چا و هه م لایه نی گو ی.

نه وهی لیره دا مه به سته ئیمه یه نه وه یه ئایا هونه ره کان چۆن ده توانن پتو وندی له نیوان هه موو نهو نه اندامانه په یدا بکه ن، واته شیوه کاری چۆن نه چیتته نیو پتو وندی چا و چۆن موزیکش ده بیتته کاریگه ریک بو سه ر گو ی؟ چا و گو ی وه ک دوو نه اندامی جیا واز هه ر یه که یان پیکهاته و تاییه تمه ندی خو ی هه یه، به لام هونه ره کان هه ول ده دن نهو نه اندامانه بو لای خو یان راکیشن، واته هه ر هونه ری که دروست ده بیت په یامیکی پییه و ده یه و ی بیگه یه نی جا له ریکای به شه کانی جه سته وه بیت، یان له ریکای دیکه ی مرۆقه وه، شیوه کاری وه ک هونه ریکی سه ره تایی و به دیرینترین هونه ر داده نریت که پتو وندی له گه ل چاودا هه یه، نه م هونه ره راسته پتو وندی له گه ل چاودا هه یه، به لام ته نیا به و شیوازه بینیارانه نایه ته پتیش، به لکو له گه ل نه وانه شدا په یامیکی پییه، په یامیکی قوول، رهنگ و هیل به کو رده وهی له گه ل شیوه کانی هیل و فیگوره کان ده بنه بابه ت و چا ویش به ره و پیشوازیان ده روات، واته چا و له ریکای نهو رهنگ و هیل و شیوانه وه ده توانی بابه تی لا دروست بیت و بیتته بابه ت له زهین و بیرکردنه وهی و هرگر دا.

هونه ری شیوه کاری له نیو بابه ته هونه ریه کانی دا بو چا و بانگه شه یه کی پییه، هونه ره که ئامانجی بیناری به پیش نه وهی هه ر ئامانجیکی دیکه ی هه بیت، ئامانجی نه وه یه هه موو نهو دهرگیانه بکاته وه که ده بنه هو ی ده ول مه ندکردنی پتو وندی به بیناری به کان، له نیو شیوه کاری دا نهو شتانه هه ن که بیده نگن، دهنگه کان شیوه یه کی وه ستاویان هه یه، که سیک گه ر پروانیتته شیوه کانی هونه ری شیوه کاری کلاسیکی ده بینن چا و له ناخی هونه ر مه ندا به راستی کار ده کات و له پتو وندی به کانی دهره وه شی ده ول مه نده ندره، هه رچه نده له هونه ری

کلاسیکیدا جیڭگایهک بۆ چاوی ناخ نییه، بهلام له هونهری شیتوهکاری تهپستراکتیزم و سوربالیزمدا چاوی ناخ دوو بهرامبهر به چاوی دهرهوه کاربگهترن، ئەمەش بۆشاردنهوهی شته بینارییهکان له نیو هیل و رهنگهکاندا دهگهڕیتهوه، ئەوانه‌ی پیوستیان به شیکردنهوه ههیه پیوسته بچنه قوولایی ئەو هیل و رهنگانهوه، جگه له چاو ده‌بێ ههسته‌کانی تریش به‌کاربێن، واته ئەو شیتوه هونه‌ره ده‌چیتته ناخی مرۆڤ و له‌ویدا به پرۆسه‌ی شیکردنهوه‌ی قوولدا تیده‌په‌رێ و له ئەنجامدا روویهک و دیمه‌نیکی جیاواز پیکدینیت له‌و میانهدا بینهر به چاویکی دیکه ده‌بیینی.

له هونه‌ره بینارییه‌کاندا پیوه‌ندی نیوان هزر و چاو زۆر به هیزه، به تایبەت هونه‌ری مۆدێرن، ئەو پیوه‌ندییه به سێ قوونای سهره‌کیدا تیده‌په‌ریت، یه‌که‌م: قوونای بینین و کارلیکردن. دووهم: قوونای گواستنه‌وه و شیکردنه‌وه. سێیه‌م: قوونای دووباره بینینه‌وه و خستنه‌روو. واته هونه‌ری شیتوه‌کاری چ تابلۆ، یان په‌یکه‌ر، یان کاره شیتوه‌کارییه‌کانی دیکه، سهره‌تا که ده‌خه‌رتنه‌ به‌رچاو و دیدهی بینهر، مانای وایه که‌سانیتیک هه‌ن ئەو دیمه‌نانه‌ ده‌بین، کاتیک که‌سی بینهر چاوی به شیتوه‌کانی ئەو کاره هونه‌رییه ده‌که‌وتیت ئەوا کاربگه‌رییه‌کی لا دروست ده‌بیت [ئەو کاربگه‌رییه به ههر شیتوه‌یه‌ک بیت سلبی یا ئیجابی]، پاشان ئەو کارلیکردنه له‌سه‌ر که‌سی کارلیکراو وای لێ ده‌کات کاربگه‌رییه‌کانی خۆی بۆ دهره‌وه‌ی خۆی بگۆڕیته‌وه، واته له بینینیکی ساده‌وه به‌ره‌و می‌شک و شوپنه‌کانی لی‌کدانه‌وه‌ی جه‌سته دهرۆن و پاشان شیکردنه‌وه‌یه‌ک له هزر و می‌شکیدا به ئەنجام ده‌گات و اش‌ی لێ ده‌کات ئەو تابلۆیه به شیتوه‌یه‌کی دیکه بیینی. واته ته‌نیا هیل و ره‌نگ و بابەت نه‌بیت، به‌لکو بۆ می‌ژوو یاده‌وه‌ری و به‌راورد‌کاری بگۆڕیت. به‌م پیوه‌ندانه‌ بانه‌ی کاربگه‌رییه‌کان ده‌چنه قوونایکی دیکه‌وه، که ئەویش دروستبوونی پیوه‌ندییه‌که تیییدا هه‌موو جه‌سته به‌شدار ده‌بیت.

له مه‌سه‌له‌ی کارلیکردنه بیستیاریه‌کاندا واته ئەوانه‌ی پیوه‌ندییان به گۆی و بیستن و تنه‌وه هه‌یه ده‌کرێ باس له یه‌کتیک له هونه‌ره هه‌ره بیستیاریه‌کان بکه‌ین که ئەویش موزیکه. موزیک ئەو هیزه‌یه که شیتواری تایبەتی بۆ بزواندن‌ی مرۆڤ هه‌یه، بۆ نمونه

موزیک ده‌توانی شیتوه‌یه‌ک بۆ وه‌بهره‌ینانه‌وه و ورباکردنه‌وه به‌خشینی هه‌ز و له‌زه‌ت و جوولنه‌ به مرۆڤ.

لی‌ره‌دا ده‌توانم ئەوه بلێم: کاربگه‌ری موزیک بۆ سه‌ر گۆی، پیوه‌ندی به کۆمه‌لی هۆکاری دیکه‌وه هه‌یه، له‌وانه هۆکاره دهروونی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانه‌وه، مرۆڤ به پیتی پیوه‌ندی و پیکه‌اته‌یی کۆمه‌لایه‌تی و ده‌وروبه‌ر و کاربگه‌ره دهروونییه‌کانی چیت له موزیک وه‌رده‌گرێ. گه‌ر له‌و پیوه‌ندیانه‌ی بترازتینی چیت دروست نابیت، به‌لام مه‌رج نییه ته‌نیا مرۆڤ له ئەنجامی ئەو پیوه‌ندیانه‌وه له موزیک بگات و چیتێ لێ وه‌رگرێ. هه‌ندی جار هۆکاری دیکه هه‌ن ده‌بنه هۆی ئەوه‌ی که مرۆڤ گۆی بداته ئەو ده‌نگ و ئاوازه‌ی که به‌رگویی ده‌که‌ون، بۆ نمونه زۆر کات موزیک خۆی هۆکاره بۆ راکیشانی مرۆڤ، واته بێ ئەو پیوه‌ندیانه‌ش ده‌توانی پیوه‌ندی له‌گه‌ڵ موزیکدا دا‌به‌زێ.

موزیک ده‌رگایه‌که به‌ره‌و ده‌ستنیشانکردنی هه‌موو ئەو خاله‌ سست و به‌هیزانه‌ی له دهروونی مرۆڤدا ئاماده‌ن، واته ده‌ستنیشانکردنی هه‌موو ئەو سه‌رچاوانه‌ی که ده‌بنه هۆی ورووژاندن، موزیک وه‌کو هونه‌ریک له پیوه‌ندییه‌کی مه‌زنده‌یه بۆ ئەو که‌سه‌ی که دا‌یده‌مه‌زرتنی، بیستیار‌ی موزیک ته‌نیا بیستنی ده‌نگ نییه، به‌لکو ده‌نگ شیتواریک به‌ گه‌مه‌کردن به هه‌سته‌کانی ناخی مرۆڤ. هونه‌ری بیستیار‌ی ده‌توانی له دوو قوونای مه‌زندا کاربگه‌ر بیت، یه‌که‌م له‌و قوونای پیوسته‌ به موزیکه و له‌و قوونای که ورووژاندنه‌کانی دهروون دا‌وای موزیک لێ ده‌که‌ن. ئەم ده‌نگه وه‌کو ده‌نگی ئاسایی نییه، به‌لکو ده‌نگی هه‌ست و وێژدان و سۆزه، ده‌نگیکه له سه‌رچاوه و هه‌لده‌قوولتی، بۆیه هه‌ستی بیستن لای گۆیگر ده‌وله‌مه‌ند ده‌کات، زۆر کات موزیک ده‌بیتته هۆی هینانه‌کایه‌ی که‌رنه‌قاله مه‌زنه‌کان و ده‌بیتته هۆی به‌رپا‌کردنی جه‌نگ و دامر‌کانه‌وه‌ی تووره‌یه‌کان و هه‌لگیر‌ساندن‌ی گری تایبەتی، ده‌بیتته هۆی دروست کردنی پرد له نیوان مرۆڤ و شیعر و خۆشه‌ویستی، بۆیه له هونه‌ری موزیکدا ده‌توانین هیزی بیستیار‌ی به‌رجه‌سته‌ی بکه‌ین، به‌رجه‌سته‌بوونی ئەم هونه‌ره له گۆیدا به‌رجه‌سته‌بوونی ئەو رۆحه‌یه که دهروون‌ی، که‌س له ئیتمه ناتوانی بێ موزیک گۆی ر‌اهیتنی، ته‌نانه‌ت دیکتاتور و مرۆڤکوژه‌کانیش تامه‌زرو‌ی بیستنی موزیکن، هه‌ر که‌سه

و به جوړتیک چیرتی لی دهبینی.

ژماره‌یه‌کی زور له و دهنګ و ناوازان‌ه‌ی به شپوه‌ی میلودیای تاییه‌ت له‌گه‌ل گوټدا پیوه‌ندی په‌یدا ده‌کن، خاوه‌ن ریچکه‌ی نه‌خشه‌ بۆ دانراون، له ریچکه‌ هه‌مه‌ چه‌شن و فره‌ شپوه‌کانی مؤزیکدا ده‌بینن که‌ داهینه‌رانی مؤزیک هه‌ولیانداوه‌ سوود له‌ هه‌موو دهنګتیک وهرگرن، دهنګی سروشت و گیانله‌بهر و جهسته‌ی مرؤفیش، بویه‌ نه‌وه‌ی مؤزیک‌ی دروست کردووه‌ سروشته، هه‌ر نه‌مه‌ش بۆ خوی وای له‌ مؤزیک‌ کردووه‌ له‌ گه‌ران به‌دووی په‌یداکردنی پیوه‌ندیدا به‌ شپوه‌یه‌کی سروشتیانه‌ بچیتته‌ نیو‌گوټی وهرگره‌کانی. نه‌گه‌ر له‌ به‌راوردکاری گوټی و مؤزیک‌ نمونه‌یه‌ک به‌ینینه‌وه‌ ده‌بینن، مؤزیک‌ بی‌گوټی ناژیت، نه‌و حالته‌ی لای‌بته‌وقنیش هه‌بوو ده‌رئه‌نجامی میژوویه‌ک بوو له‌ نه‌زمونی مؤسیقی، هه‌رچه‌نده‌ نه‌و له‌ دانانی سیمفونیای نویه‌م گوټی به‌کارنه‌هینا، به‌لام نه‌و نه‌زمونه‌ دهنگان‌ه‌ی له‌ گوټیدا نامار بیوون، نه‌وه‌یان بۆ تاماده‌ کردبوو که‌ بی‌گوټی‌رتیش بزانیته‌ دهنګ‌ چیه‌ و ناواز‌ چیه‌ و چۆن ده‌گاته‌ نیو‌ناخ و دل و دهروونی بیسه‌ر.

سه‌رتاپای نه‌و نمونانه‌ی که‌ باس له‌ پیوه‌ندی نیوان‌ گوټی و مؤزیک‌ ده‌کن، [مؤزیک‌ وه‌کو هونه‌ریکی بیستیاری]، له‌سه‌ر نه‌وه‌ سوورن که‌ گوټی له‌گه‌ل مؤزیکدا به‌ شپوه‌یه‌کی پیوه‌ندی‌دار تاماده‌ نییه‌، به‌لکو خودی مؤزیک‌ هه‌ولی جینه‌جیتکردنی نه‌و پیوستیانه‌ ده‌دات که‌ گوټی به‌ رۆح و ناخ و دهروونی ده‌گه‌یه‌نیت، گوټی پردیکه‌ له‌ نیوان‌ واژه‌و ناوا دهنګ، له‌لایه‌ک له‌ نیوان‌ پیوستی رۆح و هه‌ستی مرؤف له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌، نه‌و پردیه‌ که‌ مه‌زنیته‌ مرؤف ده‌پارتیز و ریگا بۆ دووباره‌بوونه‌وه‌ی وروژانه‌کان خۆش ده‌کات.

نه‌وه‌ی سه‌ره‌وه‌ باسکردنیک‌ی نه‌و هونه‌رانه‌ بوو که‌ به‌ ته‌وای بیستیاری و بینیارین، به‌لام هونه‌ره‌کانی دیکه‌ ده‌کرئ تیکه‌له‌یه‌ک بن له‌ نیوان‌ پیوه‌ندی بینیاری و بیستیاری، پیوه‌ندییه‌ک بن له‌ نیوان‌ گوټی و چاو، هه‌روه‌ها هه‌ولتیک‌ بن بۆ ناساندن و پتیکه‌یاندنی هه‌موو هونه‌ره‌کان و کۆکردنه‌وه‌یان له‌ کۆمه‌لته‌ پیوه‌ندی هه‌ستی مرؤبی له‌ بابه‌تی بینن و بیستن و به‌رکه‌وتن و چیر... نه‌مرؤ له‌ بواری شانۆ و سینه‌مادا نه‌ک ته‌نیا هیزی بیستن و بینن تاماده‌ن، به‌لکو لایه‌نه‌کانی دیکه‌ش به‌شداری له‌ پتیکه‌اتن و دروستکردنی نه‌و هونه‌ره‌ ده‌کن، واته‌ هونه‌ر

ده‌توانی هه‌ولتیک‌ بیت بۆ دووباره‌ دروستکردنه‌وه‌ی هونه‌ره‌کان به‌ شپوه‌یه‌کی دیکه‌. هه‌روه‌ک ناماژه‌مان بۆ کرد له‌م هونه‌رانه‌دا بیناسازی و ته‌کنیک‌ و زانست و ته‌نانه‌ت هونه‌ره‌ یاسایی و پیشه‌یه‌کانیشی تیدا به‌شدار ده‌بیت، نه‌مه‌ش بۆ خوی به‌رفراوانیه‌ک و هه‌مه‌چه‌شپیه‌ک به‌ بارودۆخه‌کان ده‌به‌خشیت، سه‌ره‌رای نه‌و کاریگه‌ریبانه‌ی که‌ له‌گه‌ل جهسته‌دا به‌ریاده‌بن نه‌مرؤ له‌ ریگای سنی مه‌ودایی و هونه‌ری کۆمپیوته‌ری و کاریگه‌رییه‌ دهنګی و بینیاریه‌کان مرؤف خودی خوی به‌ کردار له‌ نیو‌ رووداوه‌کان ده‌بینیتته‌وه‌، نه‌مرؤ سینه‌ما وه‌کو هونه‌ری حه‌وته‌م به‌ کوی هه‌موو هونه‌ره‌کان داده‌نریت له‌ روانگی پیوه‌ندی له‌گه‌ل جهسته‌وه‌ هه‌ستدا، به‌لام نه‌مرؤ له‌ سینه‌مادا به‌شیک‌ی نوټی هه‌یه‌ که‌ په‌یوه‌سته‌ به‌ کۆمپیوته‌ره‌وه‌، له‌ ریگای نه‌و به‌شه‌وه‌ مرؤف خوی له‌ نیو‌ رووداوه‌کان و نه‌کته‌ره‌کان ده‌بینیتته‌وه‌، هه‌روه‌ها هه‌ست به‌ کاریگه‌ری روودای نیو‌فیلمه‌کان ده‌کات. بۆ نمونه‌ له‌ ستۆدیویه‌کی تاییه‌ت به‌ هونه‌ری سینه‌مایی هۆلیوود له‌ نه‌لمانییا ژووریک‌ی تاییه‌ت بۆ ته‌ماشاجیان هه‌یه‌، که‌ له‌گه‌ل هه‌ر رووداوتیک‌ی ته‌قینه‌وه‌و پتیک‌دادان و روودانی حالته‌ی نااسایی نه‌و که‌سه‌شی که‌ دانیشته‌وه‌، هه‌ست به‌ کاریگه‌رییه‌کانی ده‌کات و هه‌ست به‌وه‌ ده‌کات که‌ نه‌و به‌شیک‌ی زیندووه‌ له‌ رووداوه‌کان، نه‌مه‌ش به‌ یارمه‌تی هونه‌ر و زانستی کۆمپیوته‌ر و میکانیک‌ی نه‌نجام ده‌دریت.

کولتووری کوردی و زالبوونی بیستیاری

پیش نه‌وه‌ی باس له‌ کولتووری کوردی بکه‌ین، پیم‌ باشه‌ باس‌یک‌ی هه‌مه‌لایه‌نی شپوه‌ی کولتووری ده‌روبه‌ر و ناوچه‌که‌مان بکه‌ین. پیم‌ وایه‌ زۆریه‌ی نه‌و سه‌رچاوانه‌ی له‌به‌رده‌ستدان ناماژه‌ به‌ وه‌ ده‌کن که‌ کولتووری نه‌م ناوچه‌یه‌ نه‌وه‌نده‌ی پیوه‌ندی بیستیاری بووه‌ نه‌وه‌نده‌ بینیاری نه‌بووه‌، واته‌ لایه‌نی زال له‌م کولتووره‌دا بریتی بووه‌ له‌ زاراوه‌کانی گوټرایه‌لی و فرمان و بیستن و وتن، هه‌رچه‌نده‌ نه‌م کولتووره‌ له‌ دیرینه‌وه‌ پیوه‌ندییه‌کی به‌هیزی هه‌بووه‌ له‌گه‌ل شته‌ بینیاره‌کان، واته‌ بناغه‌که‌ی له‌گه‌ل بینن و چاو و شته‌ بینراوه‌کان بووه‌، نه‌و له‌ سه‌رده‌میتکدا سه‌رقالی بینن و بینیاری بووه‌ که‌ سه‌رده‌میک‌ی زور دیرینه‌، نه‌و کاته‌ی که‌ باو باوی شپوه‌ مه‌زنه‌کانی بیناسازی و په‌یکه‌رسازی و مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل خواو و

په يکه مه زنه کان بوو، به لامل پاش کومه لای گورانکاری له بواری تایینی و شارستانی و جوگرافی وای کرد که گورانکاری به کان کار بکاته سهر هموو دیارده کان به دیارده ی بیناریشه وه واته گوران له گشت رووبه ریکدا روویدا ته نانهت له بواری ههست و سۆز و لیکدانه وهی مرۆقیش. کومه لگای کورده واریشمان وهکو کومه لگایه کی نه چپراو له و رووداونه به شیک له م گورانکاریانه ی به نسیب بوو، واته له کولتوریکه وه که هه مووی به بینین و وینه په یکه و بیناسازی و دیمه و سروشته وه په یهست بوو، به ره و کومه لگایه ک چوو که بواری بیستیاری تییدا زال بوو.

له میژوو کومه لگای کورده واری گه لیک مهسه له ی بیناری ناشکرا هه ن که شایه دی له سهر مهسه له کانی چاو و بینین دده ن، هه ره له میژوو ئه م کومه لگایه دا بریکی زۆر پاشماوه ی زیندوو هه ن باس له هونه ر و بیناسازی و په یکه و شته بینراوه کان ده که ن، به لامل پاش ئه وه ی ئه م کولتور له بناغه ی خوی دابراو پاش ئه وه ی هه موو شارستانییه که ی به شیوه ی جیاواز له ت و په ت کرا، گورانی گه و ره له هه موو بونیادی پیکهاته ییدا روویدا، ئه و گورانکاری به ته نانهت پیوه ندییه ده روونیه کانیشی گرت ه وه. ته نانهت له بواری تایینیشه دا گورانکاری روویدا، هه ره پاش به ستنه وه ی به تایینه ئاسمانییه کانه وه به شیوه یه کی بچ شوومار مهسه له بیستیارییه کان دهستیان به سهر پیکهاته ییدا گرت، تایینه کانی پیشوو مرۆقی کوردی نزیک ده کورده وه له رووناکي و وینه ی په رستگاو دیمه نی سروشت و هه تاو و ئاسمان و دیمه نه بینارییه کان، تایینی زه رده شتی وه کو تاکه سه رچاوه ی تایینی کورد داوای لی ده کردن به رده وام بروانه ئاسمان و زه وی و شته جوانه کانی ژیان، واته له چاو و دیمه ن و دیارده کان نزیکي ده کورده وه، ئه مهش له ژیانی رۆژانه یدا رهنگی دایه وه، کاری کردبووه سه ر ژیان و پیوه ندییه کومه لایه تی و سروشتییه کانی. تایینه ئاسمانییه کان ئه و تایینه ی به کومه لای فرمان و ئه رکی نووسراوه وه هاتنه پیشی هانیده دان بو گوی هه لخشتن و پاراستنی په یام و هه لگرتنی فه رموده کان، فیری ئه وه ی ده کردن له چاو و شته کانی په یهست به چاو دوورکه ونه وه و گرنگی به شته بینراوه کانی ئه و دنیا بدن. به مهش ئه رکی سه ره کی سه رشانی ئه و گوترا یه لی بوو، واته گوی بو پیوه ندییه کان هه لبخات و بیته که سیکي گویگر، ئه رکه کانی بریتی

بیت له خویندنه وه و وه رگرتنی وه عوز و بریار و فرمانه کان، واته واز له میژوو بینارییه که ی بهینی و له کومه لگایه کی گوترا یه لدا بتوتته وه، بۆیه مرۆقی کورد وه کو زۆر له گه لانی تر وازی له بریک له میژوو ی خوی هینا، ده بوا یه بو به رده می میژوو ئه مه ی بکر دایه گه ره ئه م کاره ی نه کردایه تووشی چاره نووسیکی رهش ده بوو.

گوترا یه لی ته نیا ئه وه نه بوو که مرۆف به گوتگرتن و فرمان و وتنه وه وابهسته بیت، به لکو ده بوو هه موو جهسته ی بو گوی بگوتیتته وه، هه موو دیارده کان بکاته گوتگرتن و بیستن، بۆیه به ناچاری و له نیو شالای ئه و هه موو بیستن و گوتگرتنه دا ناچار به دووی هه لبژاردن و ئه لته رناتیقه دا بگه ری، ئه لته رناتیقی هه ره له و باز نه یه دا بسوریتته وه، به لامل چیتیه خش بیت، بۆیه بییری له شیوه گوتگرتنیکی دیکه کورده وه ئه ویش به مه بهستی تیرکردنی هه ز و چیتیه کانی بو ئه وه ی نازاره کانی ئه و هه موو بیستن و گوتگرتنه که م کاته وه، بو ئه وه ی له و باز نه یه ده رچیت و له نیو شیوه پیوه ندییه کی نویدا بژی، بو ئه م مه بهسته ش شیوه ی دیکه ی شته بیستراوه کانی داهینا له نمونه ی ئه وان هه ش [گورانی و شیعر و داستان و حکایه ت و قسه ی نهسته ق...]. په یدا بونی ئه م شیوه دهنگانه په رچدانه وه یه ک بوو به رامبه ره به گوتگرتنه به رده وامه کانی ئه و هه موو وتنه ی که گوتیانی ماندوو کردبوو.

مهسه له ی بیستیاری له نیو کومه لگایه مان زه مه نیکی زۆری له گه ل خۆدا راکیشا ته نانهت چوه نیو هه موو پیوه ندییه کانه وه چوه نیو هه موو شیوه کانی پیوه ندی کومه لایه تی و سیاسی و ده روونیه وه. بو نمونه ئه گه ره له بواری پیوه ندییه چینایه تییه کانه وه ته ماشا بکه ین ده بینین پیوه ندی خیله کی له کومه لگای ئیمه میژوو یه کی قولی هه یه زۆریه ی زۆری رووداوه کان له نیو ئه و دیارده یه دا بریتی بوون له پیوه ندی نیوان گوی و وتن، ئاغا و جوتیار، سه ره وه و خواره وه، دهسه لاتدار و بیدهسه لات، گه و ره و بچووک، ئه رکی وه رگرتن و به خشین. واته وه رگرتن و بیستنی ئه رک و فرمان و فه رموده ی خاوه ن خیل، تا ده گاته به خشینی وه لا بو سه رۆک خیل و هۆز. ئه مه سه ره رای گورانکاری له پیوه ندییه تایینییه کانیشه دا. له حاله تی خوا په رستی تاک و خوا بو خوا په رستی گشت که تییدا بریکی زۆر ئه رکیان بیستنه و ژماره یه کیش بیژهن. مهسه له ی گوترا یه وه وه رگرتن و بیستن له حاله تی بیستیاری تایینییدا شیوه یه کی زۆر گشتامیزی گرتوته

خۆ، له مزگه و ته كاندا مه لا و ئيمام و خه تيب و تار ده خوئينه وه و برتيكي زۆر گوپگرن، له نيو بازنه ي شيخ و ده روپيش و موريدانيشدا هه مووان له بهردهم بوچوونه كانى شيخدا نهك ته نيا گوپگرن، به لكو گوپرايه ل و ملكه چى بريار و بوچوونه كانى شيخن، نه گهر له نيوان ته ريقه ته كاندا جيا وازيبهك هه بيت، به لام له پره نسييدا هه ده بى ده روپيش گوپگر بيت و موريد گوپرايه ل. گهر نه قشبه ندى رتيبازى ته سبيح بو زيكر به كار بهيتى كه روويه كى بيدهنگ و زيده تر زالبوونى چاوه، نه وا له ته ريقه ي نه قشبه ندى نه م بيدهنگيبه بو زيكر و له خودان ده گوپرت تا راده يهك شيوه ي بيدهنگى شكاندوه و رووى له گوئى كرده وه، به لام ده بى نه وه شمان له ياد نه چيت كه له خودان و زيكرى به كومه ليش به شيكه له كارى نيشاندان، واته بينيارى تيدا تاماده يه.

ههروهك بينيمان چون له هونه ردا ههردو لايه نه كه تيكه ل ده بن، نه وا له تايينيشدا هه به هه مان شيوه كارى تيكه لبوون رووده ات، بو به ده بينين له نيو بازنه ي خواپه رستى تا كدا چاوه به شيوه يه كى ته وا و بنبر تاماده يه، به لام له خواپه رستى كذا، بيستيارى بالى هيز و ده سه لاتى به سه ر زۆرى پتوه ندييه كاندا كيشاوه، نه مه سه ره راي نه وه ي كه خودى تايين هه ولتيكى زۆر ده دات بو كوئتر و لكردى چاوه و گوئى. له تاييندا سنوور بو هه موو شيوه كانى نه زه ده ستنيشان كراوه، واته تو وه كو تايينپه روه ر و خواناس بو ت نيبه نه وه ي ده ته وئ ته ماشاى بكه يت، راسته هه ندى شتى دزيو و ناشيرين ره تكراره ته وه و مرؤفى هانداوه تا لى دوور كه و يتته وه، به لام له گه ل نه وه شدا هه ندى شت هه ن كه خودى تايينپه روه رانيش خويان پى ناگيرى له ناستياندا چاوه و گوپيان بيتهوشن، راسته.

كه واته كومه لگاي كوردى ئيمه ش به هوى كار بگه ريبه تايينى و مه زهه بييه كانيبه وه مه وداكانى بيستان و روانينى كورت كراونه ته وه، گهر وهك كومه لگايه كى چيايى هه ندى كات چياكان ته گه ره بن له بهردهم مه وداكانى روانيندا نه وه تايينيش به ش به حالى خوى له هه ندى بوردا ته گه ره ي له بهردهم روانينه كانى مرؤفى كوردا داناوه، نه مه ش ته گه ره ي داناوه له بهردهم گه يشتنى برتيكى له دهنگه كان، گهر خودى تايينيش نه وه دهنگانه ي ياساغ نه كردى نه وا كومه لگا به پتي ليكدانه وه و هه له كانى خوى نه يتوانيه چيژ له وه دهنگانه بينى.

كومه لگاش له رووى پتوه ندى و ليكدانه وه ي خويه وه ديسان له پال بوچوونه تايينيبه كان و له پال ليكدانه وه هه له و خيله كيبه كانى خوى وايكردوه له زۆر له ديمه نه جوانه كانى ژيان خوى بييه شكات، له م ميانه شدا مرؤف له خودى مرؤف چيژ وه رناگرى، عاشق و دلداران بييه شن له گوپينه وه ي نيگا و جوانى يه كترى، بييه شن له روانينى نهيتيبه كانى يه كترى و نه وه ناسه و دهنگانه ي كه گوزارشت له ناسۆرى و په ژاره بييه كانيان دهكات. ته نانه ت له لاي هه ندى گرووپ و كومه لى پتوه ندى كومه لايه تيشدا روانين و ته ماشاكردينش سنوورى بو دانراوه و نه وه شى له وه سنووره بترازى زيانى گه وه رى بهرده كه وئى. نه مه ش واى كرده وه مرؤف لاي ئيمه به دل و تيروه ته سه لى نه روانيته وينه و رهنگه كان.

ره گه زى ئافره ت سه ره راي نه وه ي كه له گه ل خودى پياودا له زۆر له ديارده بينيارى و بيستياريبه كان بييه شه كراوه، به لام ئافره تان سنوورى بينين و بيستنه كانيان زۆر سنووردارتره، ته نانه ت له روانين بو جهسته ي خوשיان له گوماندان، له نيو خودى خيترانه كانيشدا نه وان بو يان نيبه نه وه ديمه نانه بينيان كه نيتره كان ده بينين، نه وان له وديوى ديواره كانى ماله وه ده بى زۆر سه زه ركات، چ له دهنگه كان يان ديمه نه كان، زۆر دهنگ و ديمه ن هه ن له مه وداى بينين و بيستنى نه واندا سنوورى بو دانراوه، نه مانه ش كومه لى ياسان له گه ليان له دايك ده بيت نه وه ياسايانه ش بريتين له ملكه چى له ناستى زۆرى ديارده بيستيارى و بينياريبه كان. كاتيك كه بو ئافره تيكيش ده لوئى كه گوئى له دهنگه ياساغه كان بگريه هيج چيژتيكى لى نايينيت و ناشزانى بو گوئى له وه دهنگانه ده گريه ت، يان كه بوئى ده لوئى به چاوى خوى ديمه نه كان ببينى ديسان ليلايهك له بهرچاويدا ديت و ده چى و پتويستى به زه مه نيكي زۆر هه يه تا له وه ديمه نانه بگات، پتويستيشى به زه مه نيكي زۆره وينه ليلايه كان له بهرچاوى ورد ببنه وه، كه واته ره گه زى مى هه ر نه وه دهكات كه كومه لگا داواى لى دهكات، نهك نه وه ي كه گوئى و چاوه كانى داواى لى دهكهن.

له پال نه وانه شدا مه سه له گرنگه كانى بينين و بيستان له كومه لگايه ك بو كومه لگايه ك ده گورئى، لاي كومه لگايه ك خۆر و رۆژ گيران، دهنگى نه گبه تى له گه ل خوى دههيتنى، يان كومه لگا له ته مومژى ناووه ها و هه وه تريشقه دوا پونتي دۆزه خى دپته وه ياد، يان نه وه ي

لای ئیمه پئی دهوتری دیمه‌نه‌ی ناشرین و وشه دزیو و نارە‌وشتییه‌کان لای کۆمه‌لگایه‌کی دی دیمه‌نی جوان و وشه‌ی ماقولن.

ئه‌گەر زنده‌تر له‌سه‌ر کۆمه‌لگای خۆمان بدوین ده‌توانین ئاماژه‌ به‌و دیمه‌نانه‌ بکه‌ین که‌ پر له‌ مانا و مه‌به‌ست هه‌لگه‌پراوه‌کانن، به‌ده‌ر له‌ پێوه‌ندی کۆمه‌لایه‌تی و ئایینیش، پیکهاته‌ی کۆمه‌لگا و سرووش و تیگه‌یشتی بۆ هه‌ندی له‌ شته‌ بیستراو و بینراوه‌کان جیاوازه‌ له‌ کۆمه‌لگاکانی دیکه‌، هه‌موو ئه‌و وشانه‌ی ده‌چنه‌ نیو قالبی پێوه‌ندییه‌ سیکسییه‌کان کراون به‌ ده‌نگی یاساخ، هه‌ر بۆیه‌ش جیگایه‌ک بۆ بلا‌بوونه‌وه‌ی ئه‌و ده‌نگانه‌ لای کۆمه‌لگای ئیمه‌ نییه‌، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌ی بانگه‌شه‌ و هه‌ولێی بلا‌وکردنه‌وه‌ی ئه‌و ده‌نگانه‌ بدات، پێش نووسینه‌کانی تیرۆری شه‌ره‌ف ده‌کریت. ده‌گه‌ر ئه‌مانه‌ تا راده‌یه‌ک ده‌نگی بقیه‌ بن، خۆ ده‌نگی جوانیش هه‌ن به‌ ئاسانی ناتوان بگه‌نه‌ هه‌موو گوئییه‌ک. بلا‌بوونه‌وه‌ی سه‌دا و هێزی ده‌نگی نارە‌زایی به‌ هه‌موو شیوه‌کانی زه‌مه‌نیکی دوور و درێژه‌ له‌ کۆمه‌لگای ئیمه‌دا رینگای نه‌بووه‌ته‌وه‌، واته‌ ئه‌و ده‌نگانه‌ هه‌میشه‌ هه‌له‌تاتو بوون. ئه‌مه‌ بێجگه‌ له‌ ده‌نگه‌کانی تایبه‌ت به‌ گۆرینه‌وه‌ی خۆشه‌ویستی نازاد که‌ هه‌میشه‌ سه‌رکوت کراوه‌،

که‌چی ده‌نگه‌ دزیوه‌کان رۆژ به‌ رۆژ په‌ریان پێدراوه‌، په‌ره‌ دراوه‌ به‌ ده‌نگی نه‌شازی سیاسیه‌ جامبازه‌کان و ده‌نگی قسولکردنه‌وه‌ی برینه‌کانی دوژمنایه‌تی و سووتاندنی راستیه‌کان و رینگا خۆشکردن بۆ ده‌نگه‌ گرپه‌کانی پیاوه‌لدان و ماستاوکردن و راستی نه‌گوتن. له‌ هه‌موو ئه‌مانه‌ش بترازی ده‌نگه‌لێ هه‌بوون و تا ئه‌م ساته‌ش ژیا‌نیان له‌ هه‌موو هه‌سته‌کان تال کردووه‌ و گوئی هه‌موو مرۆقه‌ هه‌ستیاره‌کانیشان کاس کردووه‌ ئه‌ویش ده‌نگی گرگه‌کانه‌، ئه‌وانه‌ی به‌ شان و بازوو هه‌لده‌ده‌ن و بالای درۆزنه‌کان بالا‌به‌رزتر ده‌که‌ن و هه‌ناسه‌ی قورگه‌ نازاده‌کان کورتتر ده‌که‌ن.

سه‌ره‌رای هه‌موو ئه‌و ده‌نگانه‌ش بپیکه‌یه‌ زۆر دیمه‌نیش هه‌ن، چاوی که‌سی ئیمه‌یان تووشی ته‌راخوما و شه‌وکویتری کردووه‌، هه‌روه‌ها شیوه‌ ناسۆرییه‌کیان له‌ ناخماندا چاندووه‌، ئه‌و ناسۆرییه‌ی که‌ زه‌مه‌ن له‌ دوا‌ی زه‌مه‌ن به‌رامبه‌ر به‌ هه‌ر وێنه‌یه‌ک که‌ ده‌مانه‌وی بیانیین و لێیان وردبینه‌وه‌ تووشی ره‌شبینیمان ده‌که‌ن. هێچ که‌سیک له‌ کۆمه‌لگای ئیمه‌ پر به‌ چاوی خۆی له‌ هێچ

دیمه‌نی ورد نه‌بووه‌ته‌وه‌ و له‌و دیمه‌نانه‌ نه‌گه‌یشتوون، که‌ دیمه‌نی ژیا‌نیانن. دیاره‌ به‌ده‌ر له‌ دیمه‌نه‌ تاله‌کانی سیاسه‌ت. دیمه‌ن و شیوه‌کان و هێله‌کانی دیکه‌ش هه‌ن وایان کردووه‌ مرۆقی کورد نه‌زانی به‌رامبه‌ر به‌ چ وێنه‌یه‌ک وه‌ستاوه‌، خۆ ئه‌گه‌ر رۆحی ئینسانی کورد بخوینیته‌وه‌، ده‌بینی رۆحیکه‌ جیگایه‌کی که‌م بۆ وێنه‌ و بینینه‌کان هه‌یه‌. هۆی ئه‌م که‌مه‌بوودییه‌ بۆ زۆر هۆ و هۆکار ده‌گه‌ریته‌وه‌:

یه‌که‌م: که‌سی کورد له‌به‌رده‌م دیمه‌نیکی تالدا چاوی کردۆته‌وه‌، له‌ بابته‌ دیمه‌نه‌کانی نووشستی و مالتویرانی و سه‌رکوتکردن.

دووه‌م: تاکی کورد هه‌میشه‌ رووی چاوی له‌و وێنه‌ کراوه‌ که‌ بۆی دیاریکراوه‌ و خۆی وێنه‌کانی مه‌به‌ستی خۆی هه‌له‌بژاردووه‌.

سییه‌م: ده‌ستتیشانکردنی روانینی بینینه‌کانی ده‌ستتیشانکردنیک بووه‌ که‌ له‌ ناخی خۆیه‌وه‌ مه‌به‌سته‌کانی دیاری نه‌کراوه‌، به‌لکو مه‌به‌سته‌کانی بۆ دیاریکراوه‌.

که‌واته‌ له‌ سایه‌ی ئه‌و هه‌موو ناته‌واوییه‌ی که‌ هه‌یه‌، دیاره‌ کاریگه‌رییه‌کانی دیکه‌ش رۆلی خۆیان هه‌بووه‌ له‌ که‌مه‌بوودییه‌کانی مرۆقی کورد، به‌لام ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی که‌ ئیتر چاوه‌کان هه‌رگیز به‌ دیمه‌نه‌ ناسک و قه‌شه‌نگه‌کان نه‌کراونه‌ته‌وه‌ و ته‌سکینیش نه‌که‌وتیته‌ دل و ده‌روونیانه‌وه‌، هه‌روه‌ها ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی که‌ گوئییه‌کان به‌ ده‌نگه‌کانی راستی و جوانی نه‌زنگاونه‌ته‌وه‌.

بینیاری و بیستتاری له‌ نیو بونیادی پیکهاته‌یی کۆمه‌لگای کورده‌واریدا له‌ یه‌ک حاله‌تی تاک و ته‌نیادا به‌لایه‌نی ئیجابیدا شکاوه‌ته‌وه‌، ئه‌و لایه‌نه‌ش لایه‌نی سروشتی بووه‌، مرۆقی کورد به‌ حوکمی یاخیبوون و ژیا‌نی نیو چیا و گه‌ران به‌دووی په‌ناگه‌کاندا، هه‌میشه‌ له‌ پێوه‌ندی بووه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و جیگایانه‌ی ته‌سکینیان پێ داوه‌، مرۆقی کورد له‌ دیمه‌نه‌کانی سروشت و کێو و رووبار شینایی و کانیاو خورپه‌ی ئاو ده‌نگی نسرمی با ته‌سکینیه‌کی بێ وێنه‌ی بینووه‌، ئه‌مه‌ش به‌ هۆی ئه‌و هه‌موو یارمه‌تی و په‌ناگایانه‌ی که‌ له‌ودا بینویه‌تی. هه‌روه‌ها ده‌نگه‌کان هه‌ر له‌ نیو خودی ئه‌و سروشته‌دا توانیویانه‌ مانایه‌ک به‌ ژیا‌ن بیه‌خشن.

هه‌ر بۆیه‌ش ده‌بینین ره‌نگدانه‌وه‌کان له‌ هونه‌ر و ئه‌ده‌ب

و کولتووری گهلی کورددا رهنگدانه وهیه که په یوه سته به سروشته وه، ئەم په یوه ست بوونهش له ئەنجامدا له سەر ئاستی دیمه نه هونهریبه کانی نه خوشنیگار و شتیوه کاری و ههروهها له سەر ئاستی ئاواز و موزیک و دهنگه فۆلکلۆرییه کان دهرهه نجامیکی دهوله مهندی هه بووه، شایه دیش له سەر ئەم وتهیه ئەو هه موو به رهه مانه ی به جیماون ئامازهن بۆ پپه وندی نیوان مرۆقی کورد به سروشته وه.

دواجار ده پرسین ئایا بۆچی بیسیاری له نیو بونیادی بیرى کوردیدا زاله، بۆ وهلامی ئەم پرسیاره ده توانم زۆر به ساده یی بلیم، چاو له چهند سه دهیه که وه کوترکراوه، چاو ئە گهر به ته واویش کوتر نه کرابیتته وه رۆلی نه ماوه، یان هیچ نه بیت مرۆقی کورد بۆی نه بووه پروانیتته ههر شتییک که خۆی دهیه وئ، تاقه شتییک هه مییشه به کراوه یی ماوه ته وه گوئیبه کان بووه، تاقه شتییک که نه توانراوه بلۆک بکریت دهنگه کان بووه، وینه کان سراونه ته وه، رهنگه کان کال کراونه ته وه، دیمه نه کان په رده یان به سه ردا دراوه و رۆژیش له نیو ژوره کاندای خنکیتراوه، بۆیه ئەوه ی که رۆلی مه زنی پی سپیترابیت گوئ بووه، ههر گوئ بووه توانیوتی دهرگان بشکیت و له پشتی په رده کانیسه وه خۆی بخزینیتته نیو هه سته کانه وه.

ئە گهر دیمه نه کان سه رکوتکرا بیتن، بیتگومان دهنگه کانیسه سه رکوتکراون و ده ست خراوه ته سه ر ئەو لیوانه ی که ویستوو یانه باسی خۆشه ویستی و راستی و سیاسه ت بکن، له میژووی ئیمه دا لاپه رهیه ک هه یه پیی دهوتری زمان برین، له میژووماندا زمانه کان به شتیوه ی فیعلی و مه جازی پراونه ته وه، ده لێن: ئەو دهنگانه ی داوای نازادی مرۆف و سه ره سستی پیوانی قه لای دمدمیان ده کرد، یه ک یه ک له بهرچاوی ئەوانه ی زیندوو مابوونه وه زمانیان بپرین و به په تیک به گوئیانه وه هه لئاسین، ههر له سه رده می عوسمانییه کان ئەوه ی دژی ئەمری سولتان بوایه، گهر به قازوخ ته می نه بووایه زمانیان ده برینه وه، سه دامیش هیچی له وان که متر نه بووه، هه موومان ده مانینی به بهرچاوی هه مووان و له شوتنه گشتیبه کان زمانی ئەوانه یان ده بریبه وه که به ره لستکار بوون. گهر وه ک مه جازیش پروانین هه لئاسینه سیاسییه کان و داخستنی قوتابخانه کوردیبه کانی تورکیا و نه هیشتنی دهنگ و واژه کانی

زمانی کوردی له گوند و شاره کانی کوردستانی باکوور و راگواستن و سرینه وه ی ناو و ئاواز و دهنگه کوردیبه کان له گوند و شاره کانی کوردستانی باشوور سرینه وه و ته نانه ت یاسا کردنی ناوه کوردیبه کانیسه. شتیوهیه ک بوو له زمان برینی مه جازی. واته کپکردنی دهنگ که ئەمه ش شتیوهیه که له سنووردارکردنی دهنگ. له بواری سیاسه تدا، ههر له بواره کانی تریش دهنگ هه مییشه سه رکوتکراوه، به لام بنپر نه کراوه.

سه رچاوه و په راوتیز:

- ۱- حياة الصورة و موتها، ریجیس دو بریه، ترجمه: حياة الزاهي، افريقيا الشرق: ۲۰۰۲، ل ۱۷.
- ۲- سه رچاوه ی پیتشو، ل ۷۲.
- ۳- ئینته رنیت، نووسینیکی فه رید نه لزا هی.
- ۴- حياة الصورة و موتها، ریجیس دو بریه، ترجمه: حياة الزاهي، افريقيا الشرق: ۲۰۰۲، ل ۳۵.